

**DUNNEBIER, W
VERLOVEN EN TROUWEN IN
BOLAANG MONGONDOW**

Verloven en Trouwen

in

Bolaäng Mongondow

door

W. DUNNEBIER.

OVERGEDRUKT UIT HET TIJDSCHRIFT VOOR
INDISCHE TAAL-, LAND- EN VOLKENKUNDE

DEEL LXXI

JAARGANG 1931

AFLEVERING 3—4

A. C. NIX & Co — BANDOENG
1931

Verloven en Trouwen

in

Bolaäng Mongondow

door

W. DUNNEBIER.

TEKST. *)

Kokantangan'bo Pinototoniboeloi²

I

Singkoeton, Ki Adi' I moonik Naja doea³ I Angkina, Bo I Dajag, Ki Adi' I Asadi Naja doea I Iboed.

Oea⁴ nongko o makow bo namagi', bobai bo lolaki mokokidajowan⁵. Bobai, aka mongodeaga-don⁶, motaaudon mokidajow. Lolaki doman nion, aka mongooelita'-don, motaaudon doman mokidajow.

Lolaki bo bobai moena-moena-mai⁷ mokokidajowanpa' in singog bo singog pinomaja' bobalitoemboeian⁸, moïdoedoei popadoelian.

Balitoemboei i Singkoeton toea, ponongkana'anea⁹ mongo ojoeon ing gina i Dajag toea. Na' doman nion im balitoemboei i Dajag toea. Moonggo-onggot-makow¹⁰, jo mopopadoelian in taja doea toea.

Baja'an-makow in tongonoe-mai no boelan, ki Singkoeton bo ki Dajag toea mobobiasaan-don, mangalenja: toempala-don kotaauan ing gina kom bonoe in dodob in tobatoe'-tobatoe'; ojoeon-don in totabi an kon dodob in tobatoe'-tobatoe'. Kon toea bo dongka mopopadoelian. Moïagi¹¹ im pia-pia ing gina, maja' ing ki Singkoeton moki-podoengkoel ko i Dajag toea. Moïbaja'-mai, naonda i momama'-don pinomaja' monabakoe'-makow, jo mo-

*) Bij gebrek aan beter zijn de lange ea en ao weergegeven door eä en äö. (Red. Comm.)

VERTALING.

De verloving en de plaats gehad hebbende trouwerij

van

Singkoeton, den zoon van Moonik en van —
een paar met hem vormend — Angkina, en van
Dajag, de dochter van Asadi en van — een
paar met hem vormend — Iboed.

De gewoonte, afkomstig van vroegere tijden en tot heden (geldig), is (dat) vrouwen en mannen elkaar het hof maken. Een vrouw, als zij al jonge dochter is, weet te behagen (lof uit te lokken). Zoo ook een man, als hij al jongeling is, weet te behagen.

(Jonge) mannen en vrouwen, allereerst maken zij elkaar nog het hof met woorden of grappenmakerijen, vervolgens (met) geschenkegeverijen.

De scherts van dien Singkoeton, gedurende dien tijd wacht hij af (onderzoekt hij) of er genegenheid van die Dajag is (voor hem). Aldus ook is (de bedoeling van) de scherts van die Dajag. Eenigen tijd daarna, dan geven die twee elkaar geschenken.

Zijn er voorbij gegaan eenige maanden, dan zijn Singkoeton en die Dajag al aan elkaar gewend, d.w.z. gelijkelijk (wederkeerig) wordt gekend de genegenheid (gezindheid) in de borst van ieder; er is al liefde in de borst van ieder. En dan (begint eerst recht het) elkaar geschenken geven. Komt er een prettige stemming des harten, (dan) gaat S. die D. opzoeken. Is (hij) aangekomen, zijn (zij) al bezig met pinangkauwen of tabak-

singog-don ing ki Singkoeton ko i Dajag toea (sīngog-bi' moīntok), kainia: „Aka koema bo dia' mokopatoe' kom pogotmoe, jo ojoeon-bi', ambe¹², in singog niantonkoe singogon mongo podapot ko inimoe”. Kai Dajag, i mokodongog-mai toea: „Singog nion moraat mongo mopia-ka, pojosingog-pa doman”. Kon toea mosingog-don (singog moīntok) ing ki Singkoeton, kania: „Aka koema bo kitada¹³ naa bo mononoi-pa moblag, jo kitada kokokantangan”. Kai Dajag toea i mogabat takin kosing pinomaja' momi: „Taaau ko inimoe”. Naonda i mododoeian-don kon singog, jo mongongakoeandon.

Naonda i moīboei-makow kom ba|oinja ing ki Singkoeton toea, jo mogoeman in sia ko i ama'nja, bo ko i ina'nja, kainia: „Aka koema bo mopia ko imonimoe ki togi gadi', jo bobai inta toea, ambe, motoelid-bi' ing ginanja ko inako'. Aka koībog-monimoe ki togi gadi', sia toea ing koībogkoe poboe|oion¹⁴”. Kai ina'nja bo kai ama'nja: „Aka nion-bi' in tajak-monimoe, adi', eda' inami naa kodoe-kodoedoei¹⁵”.

Moe|ai-don kon toea bo makow ki Singkoeton toea maja' mokiatoed; ojoeon i atodonēā-bi' tontani'. Mogatod kom bango', oboejoe', mama'an. Ojoeon i mota|oei kom potolo' im bantong bo pokiatod. Aka pogogajop, mogatod ko |antat, bo|angat mongo doeē'. Podoedoei in tabi i Singkoeton toea ko i Dajag, sebab nododoe-doeian¹⁶-don kon singog, jo moīlanoe-|anoē-mai i ogoian doman i Singkoeton toea in doit toemongo ringgi-mai¹⁷. Onoedon inta pokiatod i Singkoeton ko i Dajag toea, komintan-bi' i Dajag pogoeman ko i ina'nja bo ko i ama'nja. Na' doman nion onoe, inta ogoi i Singkoeton toea, komintan-bi' kotaauan i ina'nja bo

rooken, dan spreekt S. tot die D. (slechts zacht gesproken woorden), hij zegt: „Als het mocht zijn dat (het) niet warm maakt je gezicht (ontstemt), dan is er „heusch, als het je belieft, een woord dat ik wensch te „spreken of te brengen tot je”. Dajag zegt, als (zij) dat hoort: „Die woorden, hetzij ze kwaad of goed zijn, zeg ze toch maar (tegen mij)”. En dan spreekt S. (zacht gesproken woorden), hij zegt: „Als het mocht zijn dat wij tweeën nog lang leven, (laten) wij tweeën ons dan met elkaar verloven”. Die D. zegt, antwoordende met een lach of glimlach: „Dat moet jij maar weten (dat hangt van jou af)”. Als dan (hun) woorden met elkaar overeenstemmen, dan leggen (ze) wederkeerig een gelofte af.

Nadat is teruggekeerd in zijn huis die S., dan zegt hij tegen zijn vader en tegen zijn moeder, hij zegt: „Indien het welgevallig mocht zijn aan U, ouders, die (jonge) vrouw, „als het U belieft, waarlijk oprecht is haar hart (gene-„genheid) voor mij. Indien het de wensch van U, ouders, „mocht zijn, zij is degene die ik wensch te trouwen”. Zijn moeder en zijn vader zeggen (dan): „Indien dat „heusch het zoeken (de bedoeling) is van jullie, kin-„deren, wel, van onze zijde (zijn we) gaarne geneigd „te volgen”.

Te beginnen met dan en verder, gaat die S. (geschenken) laten brengen; er zijn dingen die hij slechts zelf brengt. Er worden gebracht kokosnoten, sirih, pinang. Het gebeurt dat (hij) koopt een bamboe met antilopevleesch en die laat brengen. Als het vruchtentijd is, worden er gebracht lansa-, ramboetan- of doerianvruchten. Volgens de liefde van dien S. voor D., omdat (hun) woorden (bedoelingen) al goed met elkaar overeenstemmen, komt het nu en dan voor dat ook wordt gegeven door dien S. geld, ongeveer een rijksdaalder. Wat het ook is dat S. laat brengen aan die D., heusch alles wordt door D. gezegd tegen haar moeder en tegen haar vader. Eveneens ook, wat het is dat wordt gegeven door dien S., alles heusch wordt geweten door zijn moeder en zijn vader, het geschiedt

i ama'nja, deeman-bi' kom boenian. Bajongan im popadoelian nion, komintan-bi' kotaauan i nai togi gadi'. Ki Singkoeton toea mokitoeoeng ko i Dajag, moki-dagoem im pakeang, mokibata' mongo mokitogoeoe.

Kon toea tongginaan i ina'nja bo i ama'nja ing ki Dajag, kaimonia: „Gina motoelid, nion toeli'an doman ing gina motoelid”.

Baja'an-makow in tongo botak-mai in tāōng, maja' ing ki Singkoeton toea mkipodoengkoel ko i ina' bo ko i ama' i Dajag toea bo mosingog moıntok, kainia: „Aka koema bo dia' mokopatoe' kom pogot-monimoe ki togi gadi', akoeoi naa mopotaau ko imonimoe ki togi gadi', ko akoeoi bo ki Dajag a-nokokantangan^{17a}. Mangale-ka im potaau naa, jo ba' dia'-don herangon-monimoe ki togi gadi' onoe-ka im popadoelian-nami pinomaja' totabian-nami pinomaja' totoeoenan-nami, sin totoeoe-bi' ginakoe motoelid ko imonimoe ki togi gadi'”. (Ojoeon im popotaba'an¹⁸-bi' ko i ina'nja, mongo ko i ama'nja, ande kong ginaoemēā. Nion in tango-tangoian: Boeloi polibo').

Naaia ing kinotaauan-don i togi gadi' kom posi-botak, mongo kinotaauan-don ing ginaoem minta, kong ki Singkoeton bo ki Dajag nokokantangan. Naaia toempala-don dandion i togi gadi' kom posibotak, kong ki Singkoeton dia'-don mongantang kom bobai tongo doea; na' doman nion ing ki Dajag toea, dia'-don motarima kom padoeli i lolaki tongo doea. Kon toea ki togi gadi' kom posi-botak mononondoedoetan¹⁹ kong gina pinomaja' gogoetoe' i adi' bo i togi gadi'.

waarlijk niet in het verborgene (geheim). Al die geschenkegeverijen, alles toch wordt geweten door de gezamenlijke ouders. Die S. vraagt hulp aan D., verzoekt te naaien (zijn) kleeren, verzoekt te wasschen (zijn kleeren) of kokosvet in (zijn) haar te doen.

In dien tijd wordt D. door haar moeder en haar vader vermaand, zij zeggen: „Een oprecht hart (ge-negenheid) moet ook beantwoord worden met een oprecht hart”.

Is er verlopen ongeveer een half jaar, (dan) gaat die S. opzoeken de moeder en den vader van die D. en spreekt zachtjes, hij zegt: „Indien het mocht zijn „dat het niet warm maakt de aangezichten van U, „ouders, dan laat ik weten aan U, ouders, dat ik en „Dajag met elkaar verloofd zijn. De reden toch van „deze kennisgeving is, opdat niet meer gij, ouders, „U zult verwonderen in eenig opzicht over onze ge- „schenkegeverij of onze liefde of ons hulpbetoon, „want waarlijk toch mijn hart is oprecht tegenover „U, ouders”.

Het komt voor dat (men) er heusch heen zendt (naar de ouders van het meisje) zijn moeder of zijn vader of (een lid van) zijn familie. Dit wordt gewoonlijk ge-noemd: een echtgenoot (die) wordt aangeboden.

Nu wordt het dan al geweten door de ouders van weerszijden, of wel het wordt al geweten door de geheele familie, dat S. en D. met elkaar verloofd zijn. Nu wordt er gezamenlijk beloofd door de ouders van weerszijden, dat S. niet meer verloofd zal zijn met een andere vrouw; en aldus ook die D., niet meer (mag zij) aannemen geschenken van andere mannen. En dan, de ouders van weerszijden onderzoeken weder-keerig de harten of wel het gedrag van de kinderen en van de ouders.

Lamboeng, sojana' mungo daing i Singkoeton toea' tongo doea baja'an tagoe'on (pokitagoe') ko i Dajag toea. Pakeang, lamboeng, daing, ałowang, nion in taloeion i Singkoeton bo ogoi ko i Dajag toea, moilanoelanoelamai. Ojoeon im potaloelian²⁰ kom booesoe mungo sising, mungo komansilan, tosilad. Nion komintan deeman-bi' poigoemon i Dajag, mungo pokitaloei i Dajag toea, tonga' ibog-bi' i Singkoeton i mataloeio doemoedoei ing ginanja motabi.

Aka ki Singkoeton toea moboeat maja'-ka na'²¹ kajoeon, mungo maja'-ka na' dagat, tolibaloenan i Dajag toea im pomama' bo gau ilitod tolibaloenan²² ing kaanon bonoeon kon sinompoetoe'²³ mungo sinojagan²⁴, tolibaloenan im bako, gau geowan, mama'an koeion oboeioe' tokoimpodan²⁵. Aka maja' moonggot, jo mobali' doman im pokidia.

Kon toea, aka moboei-don ing ki Singkoeton, jo pokiatodan i ina'nja in toja' mungo sinongkol, inta kojongandon sinooioet i Singkoeton toea, niaton podapot ko i Dajag. Ojoeon im potaloelian kon daing bo pokiatod.

Koonggot-koonggot²⁶ toempala-don kotaauan ing gina bo gogoetoe' in tobatoe'-tobatoe'.

Kokantangan naa ojoeon ing gina-bi' nongkong goerangēa bo monantai kon toempala adi', mangalenja: popadoelian in toempala itoi. Nion in tango-tangoian: Kantang pojobiagon²⁷.

De kabaja's, broeken of sarongs van dien S., een deel daarvan gaat hij opbergen (verzoekt ze te bewaren) bij die D. Kleeren (als) kabaja's, sarongs, een soort handdoek, die worden gekocht door S. en gegeven aan die D., nu en dan. Er zijn tijden dat worden gekocht (uit een schelp geslepen) armbanden, een ring of wel een „akar-bahar” (armband), of een mes. Dit alles wordt heusch niet gevraagd door D., of verzocht om te koopen door die D., maar het is slechts de wensch van S. dat te koopen volgens zijn liefhebbend hart.

Wanneer die S. op reis gaat, gaande bijv. naar het bosch, of wel gaande bijv. naar het strand, (dan) wordt (hij) bijwijze van versnaperingen voor onderweg door die D. voorzien van pruimbenoedigdheden en gerolde sigaretten, wordt (hij) bijwijze van teerkost voorzien van gekookte rijst (die) in hartvormig of vogelvormig gemaakte mandjes (zakjes) wordt gedaan, wordt (hij) bijwijze van teerkost voorzien van een bamboedoos (gevuld met) sigaretten die versierd worden, pinangnoten waarin figuren worden gesneden, sirihsokjes die allemaal gelijk (van lengte) worden gemaakt (waarvan alle ongelijk uitstekende puntjes worden afgesneden). Als (hij) voor lang weggaat, dan gebeurt het ook wel dat (zij) iets laat brengen.

En dan, als S. teruggekeerd is, dan wordt hem door zijn moeder opgedragen te brengen een visch of in blad verpakte spijs, die natuurlijk gereed is gemaakt door dien S. met de bedoeling het te brengen aan D. Er zijn ook tijden, dat (hij) een sarong koopt en die laat brengen.

Hoe langer hoe meer verstaan (zij) gezamenlijk (wederkeurig) de gezindheid en het gedrag van ieder.

Deze verloving is toch de wensch der ouders en gaat over op de gezamenlijke kinderen, d. w. z. geschenkegeverij der gezamenlijke ouders (vindt plaats). Dit wordt gewoonlijk genoemd: verloofden van jongsaf (die als verloofden van elkaar worden grootgebracht).

Mogoeman-don moboełoi.

Baja'an-makow in tongo tāōng, dojowa no tāōng, ki Singkoeton toea koniat-don moboełoi. Kon toea in sia mopodo-podongog²⁸-don in singog ko i ama'nja, bo ko i ina'nja kainia: „Akoei²⁹ naa koniat-don mo-boełoi”. Kai n toebag i ama'nja ande i ina'nja, kai-monia: „Aka pondamon-moe-mai bo mokotareangkoem bidon iikow kon tangoi toemongkoboełoi³⁰, ande mokotamang³¹ bidon iikow kom pogogoetat³² mongo pogo-goetoen, eda' ikow dongka im porai”.

Naonda im baja'an-makow in tongonoe-mai no singgai, maja' ing ki ama' mongo ki ina' i Singkoeton toea mongimbaloiian³³ kom baloi nai Dajag toea. Moibaja'mai, tondoedoetonēā tompiaan ing ki Dajag toea, mongo sinimindog mongo ilimitoe', ande sinoemałoendo³⁴ mongo sinimingajow³⁵-ka i onda, mongo kinoemoejapaka, ande dia'-ka nogilamboeng; nion komintan tondoedoeton-pa ko mojjajoe', kon dia'-pa nojogontong i Dajag toea. Kon toea mojodoengkoel-don i Dajag toea, im pokiposingoganēā³⁶-don. Moena-moena-mai tondoedoeton i ina' i Singkoeton toea im potosilonēā³⁷, indoian im potosilad³⁸ ko mama'an, mongo loemboe'onēā ing koelit i mama'an toea mongo boeionēā bonoeon kom bonoe im pomama'anēā; tondoedoeton im potosingog bobaja' mongo bahasanja, gogoetoe'nja. Nion komintan tondoedoeton i ina' i Singkoeton toea tompiaan, si ojoeon im poton. Aka kobaja'an-mai bo kinoemoe-dandang, nion im poton: motojong matoi (baloeon)³⁹. Aka koelit i mama'an inta posiladanēā toea bo loemboe'onēā, nion poton: joemajoe' i ridjiki motoniboełoi-makow.

Het zeggen te willen trouwen (het aanzoek doen).

Zijn er verstreken een jaar of twee jaren, (dan) heeft die S. al plan te trouwen. En dan laat hij nu en dan zijn vader en zijn moeder (zijn) bedoelingen hooren, hij zegt: „Ik heb al plan te trouwen”. Het antwoord van zijn vader of van zijn moeder luidt dan, zij zeggen: „Als „door je wordt gevoeld, dat je inderdaad wel in staat „bent op je te nemen de beteekenis van het zich gaan „gelijkstellen met getrouwden, of dat jij heusch wel „kunt omspannen (in je macht hebt) de verplichte „familie-bijdragen of (de onkosten voor) het (op jezelf „gaan) wonen, wel, jij slechts die het hebt te bedenken”.

Nadat er eenige dagen voorbij zijn gegaan, gaat de vader of de moeder van dien S. op bezoek in het huis van die D. en de haren. Met dat (zij) aankomt, wordt terdege door haar opgenomen die D., of (zij) staat of is gezeten, of (ze) zit met de beenen recht vooruit gestrekt of naar welke richting wel (ze) het gezicht heeft gewend, of (zij) het haar soms los heeft hangen, of (zij) soms geen kabaja aanheeft; dit alles wordt onderzocht nog vanuit de verte, als (zij) nog geen ontmoeting heeft met die D. (D. haar nog niet heeft gezien). Vervolgens, als (zij) die D. heeft ontmoet, wordt door haar getracht (D.) aan het praten te krijgen. Allereerst wordt door de moeder van dien S. onderzocht haar manier van sirih-kalk geven, wordt gekeken naar de wijze van pinangnootsnijden, of door haar wordt weggegooid de schil van die pinangnoot of weer door haar wordt gedaan in de pinangdoos; er wordt onderzocht de manier van spreken, de wijze van loopen of haar manieren, haar gedrag. Dit alles wordt door de moeder van dien S. nauwkeurig onderzocht, want er zijn slechte voortekens. Indien (D.) wordt aangetroffen met heel slordig los hangend haar, dit is een slecht voorteken: gauw zal (zij) sterven (beweend worden). Indien de schil van die pinangnoot, die zij bezig is te snijden, door haar wordt weggegooid, dit is een slecht voorteken: de leeftocht zal zich verre houden na het trouwen.

Aka minaja'-don sinondoedoet-mai inta toea, bo dia' inta kinodoi' i ina' i Singkoeton toea, dia' ing ki inta poton, mopia ing gogoetoe'nja, bai n toea bo dongka in sia mogoeman ko i adi'nja, ko i Singkoeton toea, kon tantoe'an im pogogoeman (poboboe|oi).

Baja'an-makow in tongonoe-mai no gobii, maja' ing ki Singkoeton toea im ba|oi i kantangēā toea, i Dajag, modia kom pomama', oboejoe', mama'an tabakoe', mongo toja'-ka, mongo bango', polat mosioeg kom ba|oi nai Dajag toea (dia'-pa-bi' mojogaloem⁴⁰ kom posioegan). Kon toea, mobajag-makow, maja' in sia ing goba' takin nai ina' bo i ama' i Dajag toea. Aindon moboei, modia kong kajoe, losing, mongandoep doman kom ba|oi nai Dajag toea. Kon toea baja'an-makow in dojowa, to|oe no gobii (ojoeon in dia'-pa-bi' mojogaloem mosioeg, ojoeon i mojogaloem bidon mosioeg) „mogoeman”-don in sia. Naonda i mopa|oe-pa|oet-makow mongaan imosia moto|oeadit' toea, nojo-ojong-don-makow, mo-singog-don monik in sia, kainia: „Aka koema bo mopia doman, dia' mokopatoe' kom pogot-monimoe ki togi gadi', jo singogonkoe-pa in singogkoe naa, moitoegat-ka ande moitala'-ka, eda' moikow-bi' ki togi gadi' in sinantoe' mononimba|oei: ⁴¹ akoei naa noi-to|aboe' ⁴² noiangoi naa, deeman tonga' na' batangan i nokotanob ko imonimoe ki togi gadi', ande deeman tonga' nokotanob ko jobajat minta, tonga' akoei naa a mogoeman moboe|oi ⁴³ ko i Dajag.” Kon toea toebagan-don nai togi gadi', kaimonia: „Aka nion bidon in singog-monimoe, adi', eda' inami naa dia' bidon koponimba|oei ⁴⁴, inami naa kodoe-kodoedoei naonda i mopia, sebab dega' ko nion-bi' i oekoer-monimoe, adi'.”

Als (zij) dat is gaan onderzoeken en er is niets dat niet wordt geduld door de moeder van dien S., er niets (wordt gevonden) dat een slecht voorteeken is, goed is haar gedrag (van D.), eerst dan zal zij zeggen tot haar zoon, tegen dien S., dat vast gesteld mag worden het aanzoek-doen (het trouwen).

Zijn er voorbij gegaan eenige nachten, (dan) gaat die S. naar het huis van die zijn verloofde, van Dajag, meebrengende pruimbenoodigdheden, sirih, pinang, tabak, of wel visch, of kokosnoten, (en) blijft dan meteen slapen in het huis van die D. en de haren (maar nog niet komen (ze) te zamen op de slaapplaats). Vervolgens, als het licht is geworden, gaat hij naar den tuin met de gezamenlijke moeders en vaders van die D. Bij het terugkeeren neemt (S.) hout mee, palmwijn (en) gaat weer aan bij het huis van die D. en de haren. Als er dan twee, drie nachten voorbij zijn gegaan (er zijn er die heusch nog niet te zamen slapen, er zijn er die wel te zamen slapen), doet hij aanzoek. Als geheel klaar zijn met eten, zij ouders en kinderen, het geheel rustig is, (dan) spreekt hij opwaarts, hij zegt: „Indien het toch welgevallig mocht zijn, niet warm „maakt het aangezicht van U, ouders, dan wil ik even „mededeelen deze mijne bedoeling, het kome juist of „het kome fout te zijn, maar gij toch, ouders, die zijt „er voor aangewezen om steeds weer te wijzigen (verbeteren) (gij zijt gesteld tot verbeteraars): nu het dan „zoo valt dat ik hier ben gekomen (wil ik even zeggen „dat dit) niet alleen is alsof (ik) zoo sterk verlangde „naar U, ouders, of niet slechts denkende aan alle „vrienden (hier), maar ik wensch te zeggen (dat ik) „wil trouwen met Dajag”. Dan wordt daarop geantwoord door de gezamenlijke ouders, zij zeggen: „Indien „dat toch de bedoeling is van jullie kinderen, wel, van „onze zijde is er heusch niets waarmee we (die voor- „nemens) willen wijzigen, van onze zijde (zijn we) gaarne „geneigd te volgen wat goed is, want waarschijnlijk „is dit toch wel jullie lot, kinderen”.

Mobajag-makow, mododop, mokipatoe' ing kopi, mokiöini' im bobato bo gohangēā minta, si monaba'-don ing ki togi gadi' kom bobaj toea. Mododop baja'an pokipogoeman kon dampig i lolaki, kon dika-pa motojong maja'-makow i onda. Monginoem-makow kong kopi im bajongan ing gohangēā bo bobato toea, jo monoetoei ⁴⁵-don ing ki togi gadi' kom bobai, kainia: „Akoei naa nokigama' ko imonimoedon komintan, ande na'-don ki ompoe-naton, ki kapitaradja, si a pogoemanankoe, kong ki Singkoeton nion nogoeman-monik, in sia a moboe|oi. Eda' akoei naa i mokitaba'-don”.

Kon toea popoejoetan-don ko intau tobatoe' ponaba'. Monaba'-don im bobato taki-takin ing gohangēā toea, kainia: „Baja'-don bo pogoeman ko i togi gadi' kon tongo botak, kamakow: Akoei naa pinonaba'-mai i ompoe-naton, i kapita-radja bo ing gohangēā minta, pinokipogoemanan ⁴⁶ kong ki adi'moe ki Singkoeton, dika tajakon magi'-makow, dika tajakon ko nolaboe', sin toea in sia a-nogoeman noboe|oi ko i Dajag, ki adi' i Asadi.”

Kon toea mosingog-don ing ki togi gadi' ko lolaki toea, kainia: „Baja'-don bo pogoeman-monag takin „singog mo|oeko' bo bahasa moa|oes ko nai ⁴⁷ togi gadi' „kon tongo botak, ande kom bobato taki-takin ing „gohangēā minta, kamakow: Podoedoei ing kinobo-„boga' ⁴⁸ ande kinojojangko' ⁴⁹-nami ki togi gadi', eda' „moondok i maja' mopolangag-monik mongo toemo-„lantai ⁵⁰-monik mopolibo' ande mopoboe|oi ko i adi'

„i intau a kotongga-tonggadi' ⁵¹ nai togi gadi', pinomaja' „nai baainja mongo nai lakinja kom posi-posi-botak.

Den volgenden morgen, vroeg, laat men warm maken koffie, laat men roepen het dorpshoofd en de oudsten, want de ouders van dat meisje willen een gezant zenden. In de vroegte gaat men laten zeggen tegen de verwanten van den (jongen) man, dat (zij) voorloopig niet zoo gauw ergens naar toe moeten gaan. Zijn (ze) klaar met koffiedrinken al de oudsten en dat dorpshoofd, dan vertelt de vader van de (jonge) vrouw, hij zegt: „Ik heb laten halen U allen, vooral „zoo ook onzen heer, de kapita-radja (oude titel voor „dorpshoofd), want ik wensch te zeggen dat deze „Singkoeton opwaarts heeft gezegd dat hij wensch „te trouwen. Derhalve verzoek ik (U) een gezant te zenden”.

Vervolgens wordt er iemand genomen als gezant. Het dorpshoofd, te zamen met de oudsten, zendt den gezant, hij zegt: „Ga en spreek tegen de ouders van „de eene zijde, zeg derwaarts: Ik ben gezonden naar „hier door onzen heer, den kapita-radja en de oudsten, „mij is opgedragen te zeggen, wat betreft Uw zoon „Singkoeton, laat hem niet zoeken her- en derwaarts, „laat hem niet zoeken of (hij wellicht) gevallen is, „want daar is hij (en) heeft gezegd te willen trouwen „met Dajag, de dochter van Asadi”.

Daarop neemt de vader van den (jongen) man het woord, hij zegt: „Ga en zeg benedenwaarts met vriendelijke woorden en fijne manieren aan de gezamenlijke ouders van de eene zijde, of aan het dorpshoofd „te zamen met de oudsten zeg derwaarts: Volgens de „groote armoedigheid of erge geringheid van ons, „ouders, vreezen (wij) te gaan doen opslaan (onze oogen) „opwaarts of het woord te richten opwaarts (tot uwe „voornaamheid) om (ten huwelijk) te doen vragen of „te doen huwen (onzen zoon) „met de dochter van menschen, die steeds zorgvuldig „is opgevoed (verzorgd) door de gezamenlijke ouders, „of wel door de gezamenlijke grootmoeders of gezamenlijke grootvaders van weerszijden.

„Tonga' nion bo nion bidon in tajak pinomaja' ibog „i adi' nion, sebab dega' oekoer-bi' i notajak, jo tonga' „nokisoekoer koriboe, sing ki adi'-nami boga', dodoejoe „i intau, bo ojoeon-pa i notabi-mai ande ojoeon-pa in „dia' nojongo'-mai jo inami ki togi gadi', pinomaja' „inami kon tongo botak, in tonga' kodoe-kodoedoei, „dia' im ponimbajow pinomaja' ponimba|oei.”

Baja'an-makow in tongonoe-mai no gobii, mojudon-don-don im bajongan nai togi gadi', pinomaja' gina|oem kom posibotak, kom ba|oi i togi gadi' kom bobai; mokiöini' kom bobato, pinomaja' kong goehangēā minta kon dojowa mongo to|oe mai. Mongaan-makow ande mopa|oetmakow monginoem kong kopi, momama' bo monabakoe'-don, jo mosingogdon ing ki togi gadi' kom bobai, kainia: „Akoei nokioini' kom bobato, pinomaja' kong goehangēā minta, ande na'-don ki togi gadi' kon tongo botak, ponantoe'an-don kom pononika ko adi' dojowa ki inta nion. Oekoedan i motojoe' i oaidan, jo kai ng gina i ata naa ba' kolikoedan bidon ing gina. „Molibo'-don im bobatoe pinomaja' goehangēā tobatoe', kainia”: Nion bo nion-don in singog i togi gadi' kom bobai inoekat-monag, pinomaja' pino podongog kom bobato mongo goehangēā minta, ande na'-don ki togi gadi' kon tongo botak, eda' bobato pinomaja' ki togi gadi' kom bobai naa, moigoem kon singog oekaton-monag, jo ko inimoe bidon pinomaja' ko i togi gadi' kon tongo botak, na'-bi' onda in tantoe'anēā?” Toebag i togi gadi' ko |olaki: „Nion bo nion-don in singog in tongo botak, eda' ko inami, ki togi gadi' kon tongo botak, dia' im ponimba|oei, kami komintan kodoe-kodoedoei ko na-onda i mopia”. Monantoe'-don kon singgai im bobato, kainia: „Nion bo nion-don in singog-monimoe kom posi-posi-botak, eda' moiboei-makow kom ba|oi in tobatoe'-tobatoe', toempa|a-don mokitoo|oet ko adi' minta, oboejoe' mongo mama'an tongo silad⁵², ande

„Maar nu eenmaal dat toch het zoeken of de wensch van „die kinderen is, want wellicht is het inderdaad het „vastgestelde lot dat is gezocht, rest slechts duizend- „voudige dank, want ons kind is arm, de geringste der „mensen, en (toch) zijn er nog die (hem) zijn komen lief „te hebben, of er zijn er nog die (hem) niet zijn komen „te haten; daarom (de gevoelens) van ons, ouders, of wel „van ons aan de eene zijde, die zijn gaarne (geheel) „geneigd te volgen, er is niet iets waarmee (we) ons er te- „gen willen verzetten, of waarmee (we) willen wijzigen”.

Zijn er voorbij gegaan eenige nachten, (dan) komen te zamen al de gezamenlijke ouders, of de familie van weerszijden, in het huis van de ouders der (jonge) vrouw; men laat roepen het dorpshoofd of wel de oudsten, twee of ongeveer drie. Is men klaar met eten of is afgeloopen het koffiedrinken, is men bezig met pinangkauwen en tabakrooken, dan neemt de vader der (jonge) vrouw het woord, hij zegt: „Ik heb laten roepen het dorps- „hoofd of wel de oudsten, vooral zoo ook de ouders van „de eene zijde, om vast te stellen het trouwen van die „twee kinderen. Aangezien er veel werk is (voor de „trouwerij), is de meening van dezen slaaf (van mij), „laat dit eerst weer achter den rug der gedachten kome „te geraken (zoo gauw mogelijk zijn beslag krijgen).” (Dan) vraagt het dorpshoofd of een der oudsten, hij zegt: „Nu eenmaal dat het woord is van den vader „der (jonge) vrouw (dat) benedenwaarts geplaatst is, „of wel heeft doen hooren het dorpshoofd of de oudsten, „vooral zoo ook de ouders van de eene zijde, wel, het „dorpshoofd of de ouders van deze (jonge) vrouw ver- „zoeken om een woord neer te leggen, derhalve aan „U toch of wel aan den vader van de eene zijde (wordt „het overgelaten) hoe toch wel het door hem zal wor- „den vastgesteld?” (Dan luidt) het antwoord van den vader „van den (jongen) man: Nu dat en dat alleen „de bedoeling is van de eene zijde, wel, bij ons, ouders „van de andere zijde, is niet iets waarmee (we Uw „plan) willen wijzigen, wij allen zijn gaarne geneigd te

bogat toemongo-pakada⁵²-mai. Aka dia'-pa i labot ko inaton-don komi-komintan, jo kon singgai-mai tobatoe' ki togi gadi' kom bobai naa dega' moigoem-don kon tonggina⁵³ i joko'."

Moigoem-don kom „pinogoemanan”, „goeat”, „lambon” bo „oekoe-oekoed”⁵⁴.

Moïagi'-don singgai sinantoe', ki togi gadi' kom bobai maja' mkipogoeman ko i togi gadi' ko lojaki, ande mokiōini'-don kong ginaloem minta, pinomaja' mokiōini'-don kom bobato taki-takin ing goehangēā minta kon dojom in singgai pokonika⁵⁵. Moejai-don kon dojom inta toea ki togi gadi' kom bobai mokibongkoeg-don ing koelintang, mokitokap-don ing gandang, mongo mkipogotoep-don i loetam. Mobajag-makow, mokirata'-don ing karombau mongo sapi, ande bembe', mokioloet-don. Kon singgai inta naa boeka'an i ito-itog: ojoeon ing ki inta mopatoeī, ki inta mobanting, ki inta mokoeroes⁵⁶, ki inta mobaboelang⁵⁷.

¹⁾ *Pinogoemanan*: tijd waarop iets is gezegd, hier dus: tijd waarop door S. is gezegd, dat hij met D. wilde trouwen, of: tijd waarop het aanzoek heeft plaats gehad. Daar het nu eenmaal de naam voor het eerste deel van den bruidsschat is geworden, veroorloven we ons in deze vertaling dit woord, alsmede de drie volgende termen te blijven bezigen.

Goeat: scheiden, ziet vooral op de ouderlijke oppassing of hoede, waarvan het meisje door haar huwelijk wordt vrij gemaakt. Het deel van den bruidsschat, dat goeat wordt genoemd, is te beschouwen als een vergoeding voor de zorgen der ouders, die de bewaking van een jong meisje — vooral des nachts — met zich meebrengt.

Lambon: is de naam van het touw waarmee een draagmand wordt dichtgeregen om het uitvallen van de vracht te voorkomen.

„volgen zooals het goed is”. (En dan) stelt het dorps-
 hoofd een dag vast, hij zegt: „Nu dat en dat alleen
 „(Nu eenmaal dat) de woorden (bedoelingen) zijn van
 „U van de verschillende zijden, wel, met dat terug-
 „gekeerd is, ieder in zijn huis, laat dan gelijkelijk gereed
 „maken de kinderen, sirih of pinang, een vierde partje,
 „of rijst, ongeveer een kopje vol. Als er geen verhin-
 „dering is voor ons allen, dan zullen op een zekeren
 „dag de ouders van deze (jonge) vrouw waarschijnlijk
 „wel willen verzoeken om iets wat als-de-moeder-der-
 „bruidsschatgoederen is.”

Verzoeken om de *pinogoemanan*, *goeat*, *lambon en oekoe-oekoed*¹⁾. (Zie noot links en rechts beneden).

Is de vastgestelde dag gekomen, de ouders van de
 bruid (letterlijk: vrouw) gaan het laten zeggen tegen
 de ouders van den bruidegom (letterlijk: man), vooral
 laten (zij) roepen de heele familie, of wel (zij) laten
 roepen het dorps hoofd te zamen met de oudsten, op
 den avond van den trouwdag (na het ondergaan der
 zon is de nieuwe dag begonnen). Vanaf dien avond
 de ouders der bruid laten bespelen het vijf-bekken-
 instrument, laten slaan de trom, of laten afschieten
 een geweer. Is het geheel licht geworden, (zij) laten
 slachten een karbouw, of een koe of geiten, laten (rijst)
 in blad pakken en in bamboe doen. Op dien dag
 beginnen verschillende spelen: er zijn er die kaart
 spelen, die geld werpen, die kruis of munt spelen, die
 hanengevechten houden.

Van de zijde van den bruidegom, ook nog op dien
 avond laat men halen het dorps hoofd en de oudsten,
 gaat men het laten zeggen tegen al de familie.

Met zulk een bindsel nu wordt het onder goede tucht houden van
 een meisje vergeleken: zoo veilig als een pak in een draagmand
 is door het rijgtouw, zóó goed is het meisje steeds in toom gehou-
 den, is haar belet uit den band te springen. Het is dus allesziñs
 billijk, dat een dergelijke zorgvuldigheid eenige vergoeding eischt.

Oekoe-oekoed: volgens de inzettingen. Zie hiervoor blz. 29.

Kon dampig doman i lolaki, kon dolom-pa doman inta toea mokigama' kom bobato bo goehangēā minta, maja' mokipogoeman kom bajongan ing ginaloem.

Mobajag-makow mokitata' in sapi mongo bembe', mokio|oet-don. Kon dolom-pa doman inta toea mosa-diadon ko lantaan pinomaja' bo|ad bo o|oenan, inta atodon mobajag-makow.

Mobajag-don-makow, mododop, mojosipoen-mai im bajongan ing ginaloem minta, modia kom pogogoetat (doe|oe): lojang baki, lojang molimboeng; ojoeon i mopodoeloe in tampelan, padjandjangan; ojoeon ing ki inta mopodoeloe im pindan, ki inta mopodoeloe in toempang, ki inta boeta'; ojoeon doman ing ki inta modia kom bo|ad, o|oenan, pomama'an.

Tonga' ginaloem inta mojosipoen-mai kon dampig im bobai, mopodoeloe minta in doit, bogat, bembe', manoeek; dia'-bi' inta mopodoeloe' im boeta' mongo lojang.

Ginaloem inta mojosipoen-mai kon dampig i lolaki, ojoeon doman inta modia kon doit tongopi', bogat, manoeek, bembe', tonga' inta totok doe|oe: lojang, sikajoe mongo boeta' ande pindan.

Kon dampig im bobai ojoeon i adi' bobai tobatoe', inta sinantoe' mogabat kom „pinogoemanan”. Nion in totoeli'an-bi' (pogogoetat).

Naonda i monakod⁵⁸ domai in singgai, monaba'-don ing ki togi gadi' kom bobai. Taba' toea ki inta doman pinonaba' nobajag-makow kom pokogoeman. Kom baloi im bobai bo baloi i lolaki, toempa|a ojoeon ing goehangēā inta sinantoe' mopo|otoetoei i atorang.

Is het geheel licht geworden, (zij) laten slachten een koe of een geit, laten (rijst) in blad pakken en in bamboe doen. Ook nog in dien nacht maakt men gereed het ledikant of wel een slaapmat en kussens, die weggebracht moeten worden als het geheel licht is geworden.

Den volgenden morgen, vroeg, komen bijeen al de familieleden, meebrengende een familiebijdrage (doeloe genaamd): langwerpige koperen bladen, cirkelvormige koperen bladen; er zijn er die bijspringen met een zwaard, een koperen lamp, er zijn er die helpen met borden, die helpen met sago, die grond (geven), er zijn er ook die meebrengen een mat, een kussen, een pinangdoos.

Maar de familie, die bijeenkomt van de zijde der bruid, die helpen allemaal met geld, gestampte rijst, een geit, kippen; niet toch (zijn er) die bijspringen met grond of koperen bladen.

De familie, die bijeenkomt van de zijde van den bruidegom, er zijn er ook die meebrengen een weinig geld, gestampte rijst, kippen, een geit, maar hetgeen echt als bijdrage geldt (dat zijn): koperen bladen, antieke doeken, of gronden of borden.

Van de zijde der bruid is er een meisje, dat is aangewezen om in ontvangst te nemen de *pinogoemanan*. Dit behoort (naderhand) echter vergolden te worden (is een familiebijdrage). (D. w. z. bij de *pinogoemanan* wordt een geschenk gevoegd voor dit meisje; en dit geschenk moet naderhand vergoed worden, als er bijv. een zuster van den bruidegom met een verwant der bruid trouwt).

Als de zon al aan het klimmen is, zenden de ouders der bruid een gezant. Die gezant, dat is degene die ook gezonden is, toen het geheel licht was geworden ten tijde van het aanzoek. (Zie blz. 15) In het huis der bruid en in het huis van den bruidegom, gelijkelijk zijn er oudsten, die zijn aangewezen om alles volgens de gewoonte te doen geschieden.

Ki togi gadi' tonga'-bi' pogogama'an kon singog, pinomaja' momomili' ko inta ogoi ande ki inta tari-maan. Singog inta pokidia, pinomaja' singog inta diaan, goehangēā i mopokodapot kon singog.

Kon toea monaba'-don ing goehangēā minta toea, kainia: „Oentagdon ikow, taba', bo pogoeman kon „tongo botak, kamakow: Akoeoi naa inoentag nai „togi gadi' kon tongo botak, ande ing goehangēā „minta, pinokipogoemanan in singog mo|oeko', pino-„maja' bahasa moa|oes, ko imonimoe-don komi-ko-„mintan kon tongo botak, ko aka koema bo mogaan-„don kong gina in tongo botak, pinomaja' nai togi „gadi kon tongo botak, jo diaan-don moeik im „pino-„goemanan”, simba dia'-pa mongoejan mongo dia'-pa „ko|antoedan in singgai, ba' atorang doengkoe|on i „mobali'-don.”

Toebag i togi gadi' ko |o|aki, pinomaja' goehangēā minta toea, kainia: „Oeik-don ikow, taba', bo pogoeman takin bahasa mo|oeko', singog moa|oes, pino-maja' mophonsoep⁴⁹ im bahasa moa|oes ko nai togi gadi' kon tongo botak, kamakow: Aka koema bo mopia doman, jo sima-simanon-pa tongopi', sampe mokodoengkoe| atorang pinomaja' singog nongko inami kon tongo botak. Dika na' koerang ing gina, pinomaja' dika gama'an in talilo|o' ing gina.”

Dia' moonggot monaba'-don in tongo botak, dampig i |o|aki, kainia: „Oeik-don ikow, taba', bo pogoeman kon tongo botak, kamakow: Aka koema bo na' mobali' do-man, jo tonggina' i joko', atorang doengkoe|on, im bali'-on-don.” Kon toea atodon-don im „pinogoemanan” toea: sikajoe talakedo', mongo oe|a-oe|angan bolai (tongo boenga', bolinja to|oe no poe|oe' no rea|), takoion

De ouders, daar worden alleen maar de woorden (opdrachten, boodschappen) vandaan gehaald, of wel (zij) zijn de uitzoekers (keurders) van hetgeen gegeven of van hetgeen in ontvangst genomen wordt. De woorden, die men laat brengen, of wel de boodschappen, die worden gebracht, slechts de oudsten zijn het die de opdrachten doen aankomen.

En dan zenden die oudsten een gezant, men zegt: „Ga westwaarts gij, gezant, en zeg tegen de eene zijde, „zeg derwaarts: Ik ben westwaarts gezonden door de „gezamenlijke ouders der eene zijde of door de oudsten, „mij is opgedragen te zeggen met zachte woorden, of „wel fijne taal, aan U allen van de eene zijde, dat „indien het licht (gemakkelijk) mocht zijn in het hart „van de eene zijde, of wel van de gezamenlijke ouders „der eene zijde, worde dan toch oostwaarts gebracht „de *pinogoemanan*, opdat het niet eerst zal gaan regenen, of niet eerst hoog kome te zijn de zon, opdat het „eerst gebruikelijke (het begin der steeds gevolgde „regeling) zijn beslag krijgje”.

Het antwoord der ouders van den bruidegom, of wel van de oudsten, dat luidt: „Ga oostwaarts gij, „gezant, en zeg met keurige manieren en fijne woorden, of wel laat nederig zijn de fijne taal (manieren) „tegenover de gezamenlijke ouders der eene zijde, zeg „derwaarts: Indien het mocht zijn dat het wel goed „wordt gevonden, dat men er dan nog een weinig op „wachte, totdat men krijgt een regeling of wel een „boodschap van ons aan de eene zijde. Laat het niet zijn „alsof men ontstemd is, of wel laat men hier niet uit „halen ergernis des harten”.

Niet lang (daarna) zendt de eene zijde, de kant van den bruidegom, een gezant, men zegt: „Ga oostwaarts „gij, gezant, en zeg tegen de eene zijde, zeg derwaarts: „Indien het mocht zijn, dat het is alsof het toch „zal gebeuren, dan zal wat als-de-moeder-der-bruid-schatgoederen is, het eerst gebruikelijke, zijn beslag „krijgen”. En dan wordt gebracht die *pinogoemanan*:

kom pindan i moena, ko|joban i lenso soetara, pāōngan im pāōng soetara. Moibaja'mai mosingog-don ing goehangēā, inta sinantoe' mopokodapot kon singog toea, kainia: „Kinabit-pa ko|aboeng magi' i nobajag-makow „naa, sampe nion-don in singgai, ki togi gadi' kon tongo „botak dinia i ondok, pinomaja' dinia in soesa ing gina, „nponik nponag no|o|oceanan kong gina|oem minta, „tonga', ambe, dia' nokodoengkoe| kom pinonombolian.⁶⁰ „Kon toea noioendok-magi' kongkinoejoengan⁶¹-makow „nai atamoe toea, bo notajak tobonsan tongo pata', „pinomaja' mente-mentek i mojojoega', agat-pa im pi- „nongaratan in motoimok.⁶² Eda' dongka nion inta „notampoei-magi'. Mokidongog dongka kon singog in „tongo botak, mongo kinoibog-don nai togi gadi' kom „posi-posi-botak.”

Kai n toebag i togi gadi' kon dampig im bobai toea' „Oentagdon ikow, taba', bo pogoeman, bahasa moa-|oes, bahasa mo|oeko', ko nai togi gadi' kon tongo botak, kamakow: Aka koema bo mogaan kong gina in tongo botak, jo tonggina' i joko', pinomaja' atorang doengkoe|on in sinarima-don. Aka koema bo mopia doman kon tongo botak, jo „goeat”-don im bali'on.”

Kon toea moboei-don ing goehangēā minta toea, mopokodapot kon singog nai togi gadi' kom bobai. Tonga' aka dia' koibog in tongo botak in sikajoe mpongo pindan, ojoeon in tokodoea, tokoto|oe bajoeian

een antieke talakedo'-doek, of een antieke doek waarop apen zijn afgebeeld (één doek, de prijs ervan is 30 realen), die wordt geplaatst op een bord van vroeger (antiek), bedekt met een zijden doekje, beschut door een zijden zonnenscherm. Met dat (zij) aankomen, neemt de oudste, die is aangewezen die woorden over te brengen, het woord, hij zegt: „Vanaf gisteren al totdat het geheel „licht is geworden dezen (dag), tot daar al is de zon, „de ouders van de eene zijde gedreven door vrees, of „wel gedreven door moeiten des harten, zijn trap-op „trap-af gegaan om een leening te sluiten bij de fami- „lieden, maar, helaas, er werd niemand gevonden bij „wien schuld kon worden aangegaan (gemaakt). Toen „zijn (zij) teruggekeerd naar de vaste verblijfplaats van die „Uwe slaven, en hebben gezocht (naar) een waardeloos „bord, of wel (naar) de resten van een verteerden doek, „nog het restje van waaraan is geknaagd door „verzame- „laars” (muizen). Maar slechts dit hebben (zij) met „moeite kunnen krijgen. (Ik) luister slechts naar het „woord van de eene zijde, of het (aangebodene) de „goedkeuring wegdraagt van de gezamenlijke ouders „der verschillende zijden”, (maar allemaal familie der bruid).

Het antwoord van de ouders van de zijde van die bruid luidt: „Ga westwaarts gij, gezant, en zeg met „fijne manieren en schoone taal tegen de gezamenlijke „ouders van de eene zijde, zeg derwaarts: Als het mocht „zijn dat het de eene zijde welgevallig is, wat als-de- „moeder-der-bruidsschatgoederen is, of wel het eerst „gebruikelijke, dat is al ontvangen. Indien het ook aan „de eene zijde goed mocht worden gevonden, dat dan „de *goeat* zijn beslag krijgje”.

Daarna keeren die oudsten terug, overbrengende de woorden van de gezamenlijke ouders der bruid. Maar wanneer niet naar den zin is van de eene zijde een antieke doek of bord, dan gebeurt het dat in het geheel tweemaal (of) in het geheel driemaal (het aangebodene door iets anders) wordt vervangen,

sampe tarimaan kong kopia-pia-makow. Mobali'-bi' doman i ogoian im boeta', toempang, ande kaba|o, doemoedoei-bi' i ibog nai togi gadi' kom bobai.

Dia' moonggot atodon-don in „goeat” : sikajoe tongo boenga', boli in to|oe no poe|oe'. Moibaja'-mai mosingog-don ing goehangēā inta sinantoe' toea, kainia: „Noioendok-makow koina bo dinia i ondok nopotajatajak-mai ko joemo-joemog minta i(m) bonsan, pinomaja' kon didi-didit minta kon tompi-tompigēā. Eda' nion dongka im batangan i notampoei-magi' podoedoei ing kinoboboga' nai atamoe toea. Bo aka koema bo koibog nai togi gadi' kon tongo botak, eda' nion-don im bali'on „goeat”. Mokidongog dongka kon singog mongo koibog-don, pinomaja' mongo tarimaan-don nai togi gadi' kon tongo botak.”

Toebag nai togi gadi' kom bobai : „Oentag-don ikow, taba', bo pogoeman im bahasa mo|oeko', kamakow: Aka koema bo dia' gama'an in tongo botak koerang ing gina, jo „lambon” im bali'on-don; „goeat” aindon sinarima kong kopia-pia-makow”. (Aka sinondeaga⁶³, jo toea i modapot i „lambon” bo „oekoe-oekoed”). Kon toea moboei-don ing goehangēā minta toea mopokodapot kon singog nai togi gadi' kom bobai.

Tonga' aka dia' koibog in tongo botak ing „goeat” toea, ojoeon ing kodoea, koto|oe ba|oecian sampe tarimaan kong kopia-pia-makow.

• Dia' moonggot mogatod-don ko „lambon”: boli in dojowa no poe|oe' no rea|, baki pitoe. Moibaja'-mai, mosingog-don ing goehangēā, inta sinantoe' mopoko-

totdat het wordt ontvangen met algeheele instemming. Het gebeurt ook wel dat er wordt gegeven grond, sago, of een paard, al naar de wenschen van de gezamenlijke ouders der bruid.

Niet lang (daarna) wordt gebracht de *goeat*; één antieke doek ter waarde van dertig (realen). Met dat (zij) aankomen, neemt de oudste die daarvoor is aangewezen, het woord, hij zegt: „Met dat (wij) zooeven „waren teruggekeerd, hebben (wij) gedreven door vrees, „steeds weer laten zoeken naar allerlei scherven van „een waardeloos bord, of wel naar de vodjes in de „verschillende hoeken. Maar dit slechts is het uiterlijk „van wat met moeite is verkregen volgens de groote „armoedigheid van die Uwe slaven. En als het mocht „zijn dat (dit) wordt gewenscht door de gezamenlijke „ouders der eene zijde, dan worde dit toch de *goeat*. „(Ik) luister slechts naar het woord of het (aangebodene) „wordt gewenscht, ofwel of het wordt ontvangen „(aangenomen) door de gezamenlijke ouders der eene „zijde.”

Het antwoord der gezamenlijke ouders der bruid (luidt): „Ga westwaarts gij, gezant, en spreek met schoone taal, zeg „derwaarts: Als het mocht zijn dat er niet wordt uitge- „haald door de eene zijde ontstemming des harten, dat dan „de *lambon* zijn beslag krijge; de *goeat* is reeds ontvangen „met algeheele instemming (geheel naar genoeg).” (Als vroeger voor het meisje de plechtigheid *monondeaga* heeft plaats gehad, dan leidt dat tot *lambon* en *oekoe-oekoed*). Daarna keeren de oudsten terug om over te brengen de woorden van de gezamenlijke ouders der bruid.

Maar wanneer niet naar den zin is van de eene zijde die *goeat*, dan gebeurt het dat twee-, driemaal (het aangebodene door iets anders) wordt vervangen, totdat het wordt ontvangen met algeheele instemming.

Niet lang (daarna) brengt men de *lambon*, ter waarde van 20 realen, zeven koperen bladen. Met dat (zij) aankomen, spreekt de oudste, die is aangewezen over

dapot kon singog nai togi gadi' kon dampig i lolaki.

Nion komintan podapot takin bahasa moaloës, bahasa mo|oeko', na' singog siningog pokogatod kom „pinogoëmanan” ande „pinogoeatan”.

Naonda in sinarima-don in tongo botak im „pinogoëmanan”, „goeat” bo „|ambon” toea, je moïdoedoei moïgoem-pa ko „oekoe-oekoed”.

„Oekoe-oekoed”:

1. Poeät im papodong: pindan-kopoe|oe' tobatoe', boli in tongo ringgi;
2. Poeät in siripoe: baki tobatoe';
3. Pinonobokan⁴⁴: bembe' tobatoe', bogat tongo gantang, natoe mo|oben tobatoe' mongo dojowa-mai;
4. Pinole'adan: doit tongo ringgi;
5. Pinongajoegan: baki tobatoe';
6. Pinongingkonoekoëan: pindan-kopoe|oe' batek mongo totaid;
7. Pinotogoe|oëan: bango' tongo pangkoi;
8. Poeät im boeboe| i oembo: pindan kelo-kodojowa, boli i lima no pera.

Naonda i nobali'-don im „pinogoëmanan”, „goeat”, „|ambon” bo „oekoe-oekoed” toea, bo dongka „mogatotod kom bolad”.

„Pinogoëmanan”, „goeat”, „|ambon” bo „oekoe-oekoed” noposi-posibi'-mai:

- a. Aka nooëronsina, „pinogoëmanan” to|oe no poe|oe' no real, sikajoe talakedo' tongo boënga'; „goeat” to|oe no poe|oe' no real.
- b. Aka deëman nooëronsina, „pinogoëmanan” sikajoe taroëdoeng tongo boënga', boli in to|oe no poe|oe'

te brengen de woorden der gezamenlijke ouders van de zijde van den bruidegom.

Dit alles wordt overgebracht met fijne manieren en keurige taal, gelijk de woorden (die) gesproken zijn ten tijde van het brengen van den *pinogoemanan* of toen de *goeat* werd gebracht.

Wanneer al is ontvangen door de eene zijde de *pinogoemanan*, de *goeat* en de *lambon*, dan wordt er vervolgens nog gevraagd om de *oekoe-oekoed*.

Deze *oekoe-oekoed* bestaat uit:

1. Het afnemen van het hoofdversiersel: één kopoe-loe'-bord, ter waarde van een rijksdaalder;
2. Het ontdoen van de houten sandalen: één koperen blad;
3. Het vroeger gevierde feest van het oordoorboren: één geit, één gantang rijst, moleo-eieren, één of wel twee;
4. Het vroeger gevierde feest van het tandenvijlen: geld, één rijksdaalder;
5. Het vroeger plaats gehad hebbende bijscheren van voorhoofd- en nekhaar en wenkbrauwen: één koperen blad;
6. Het plaats gehad hebbende nagelsknippen: een kopoe-loe'-batek-bord of een kopoe-loe'-totaid-bord;
7. Het plaats gehad hebbende haarwasschen met geraspte kokosnoot: één kokospalm;
8. Het afnemen van de oembo-vogelveeren (een versiersel): een kelo-kodojowa-bord, ter waarde van vijf gulden.

Nadat zijn beslag heeft gekregen de *pinogoemanan*, *goeat*, *lambon* en *oekoe-oekoed*, rest nog slechts het brengen van de slaapmat.

De *pinogoemanan*, *goeat*, *lambon* en *oekoe-oekoed* zijn meermalen verschillend:

- a. Indien (de wederzijdsche ouders) van adel zijn, dan bedraagt de *pinogoemanan* dertig realen (d. w. z.) één talakedo-doeck; de *goeat* dertig realen.
- b. Als (de wederzijdsche ouders) niet van adel zijn, dan bedraagt de *pinogoemanan* één taroedoeng-

- no real; „goeat” sikajoe, boli in dojowa no poe|oe’ no real.
- c. Aka sinondeaga, jo toea i modapot i „lambon” bo „oekoe-oekoed”.
- d. Tonga’ aka dia’ sinondeaga, tonga’ „pinogoemanan” bo „goeat” bo „gama” i modapot ko i togi gadi’ kom bobai.

Mogatod-don kom bo|ad.

Naonda i no|apat-don im „pinogoemanan” „goeat”, „lambon” bo „oekoe-oekoed” toea, jo monaba’-don ingki togi gadi’ kom bobai, kainia: „Oentag-don ikow, taba’, bo pogoeman kon tongo botak, kamakow: Naa bo „pinogoemanan”, „goeat” bo „lambon” takin i „oekoe-oekoed” kobali-bali’-don, eda’ akoeoi naa inoentag in tongo botak, pinokipogoemanan ko imonimoe-don komi-komintan, bo aka koema bo dia’ mokopatoe’ kom pogot, pinomaja’ kopadatan ⁶⁵ in tongo botak, jo tosioegan i adi’ i atodon-don, sin singgai nion aindon koonag-koonag.”

Kon toea boeion-don taba’an-moeik nai togi gadi’ ko |olaki, kainia: „Oeik-don ikow, taba’, bo pogoeman kon tongo botak, kamakow: Kisima-siman ⁶⁶-don-mai, sin dega’ mokratod-don in tosioegan i adi’, oempaka tonga’ bo|ad tongo pata’, ande o|oenan tongo pongko’, pinomaja’ siningkoi tongo bontow, jo tosioegan i adi’-naton im pokiatod-don-moeik.”

Naonda i mogatod-don kom bo|ad toea, jo ki Singkoeton oemonoe ⁶⁷ ko |antaan, iliboe ing koeramboe i lapi-lapi’an. Kom bonoe i |antaan toea ki Singkoeton takin nai bobainja dojowa to|oe-mai. Lantaan toea binonoean im bo|ad, o|oenan, ngongaananēā bo pa-keangēā minta. Naonda i atodon-don, jo |antaan inta toea boeligan in dojowa to|oe-mai no poe|oe’ i intau;

doek, ter waarde van dertig realen; de *goeat* een antieke doek, ter waarde van twintig realen.

- c. Wanneer de plechtigheid „in den stand der jonge meisjes brengen” heeft plaats gehad, dan leidt dit tot *lambon* en *oekoe-oekoed*.
- d. Maar als het „in den stand der jonge meisjes brengen” niet heeft plaats gehad, dan worden alleen de *pinogoemanan* en de *goeat* gebracht aan de ouders der bruid.

Het brengen van de slaapmat.

Nadat beëindigd zijn de *pinogoemanan*, *goeat*, *lambon* en *oekoe-oekoed*, zenden de ouders der bruid een gezant, men zegt: „Ga westwaarts gij, gezant, en zeg „tegen de eene zijde, zeg derwaarts: Nu de *pinogoe-manan*, *goeat*, *lambon* en *oekoe-oekoed* bezig zijn hun „beslag te krijgen, ben ik westwaarts gezonden door „de eene zijde, mij is opgedragen te zeggen tegen U „allen, dat indien het niet warm mocht maken „(Uw) gezicht of ontstemd komt te worden de eene „zijde, worde dan toch gebracht de slaapplaats van (Uw) „kind, want de zon daalt reeds hoe langer hoe meer.”

En dan wordt er weer een gezant oostwaarts gezonden door de ouders van den bruidegom, men zegt: „Ga oostwaarts gij, gezant, en zeg tegen de eene zijde, „zeg derwaarts: Wilt U steeds gereed houden, want „waarschijnlijk laten (wij) al brengen de slaapplaats van „het kind; ofschoon het slechts zal zijn één slaapmat, „of één kussen, of wel één stukje draad, de slaapplaats „van ons kind die zal oostwaarts worden gebracht.”

Met dat zal worden gebracht die slaapmat, begeeft Singkoeton zich naar binnen in het ledikant (dat) omringd is door een gordijn, dat met kleurige franje wordt versierd. Binnen in dat ledikant (zit) S. met zijn gezamenlijke zusters, twee of drie. In dat ledikant is ingedaan een slaapmat, kussens, zijn eetgerij en al zijn kleeren. Terwijl het wordt gebracht, wordt dat ledikant op draagstokken gedragen door twintig of ongeveer dertig menschen;

ko moena bo kon toemi mobajong i intau, lo|aki-bobai, adi'-itai. Ko moena ojoeon i intau tobatoe', mungo dojowa, inta sinantoe' mosimaoe, mokadai-makow kon toengkoedon. Lantaan pinomaja' tosioegan i Singkoeton toea atodon takin tolibag, doedoeion-mai nai togi gadi'.

Na' doman nion ing kon do|aag nai Dajag toea: motojoe' i intau i motomoe, bo ojoeon doman i intau inta sinantoe' mosimaoe. Motosimaoe toea, naonda i mogogitog-don jo boeaton ing kokow. Naonda i nodapot-don, baja-baja' potoeot i lantaan toea takin bo|ad, o|oenan bo pakeang bo pindan minta toea; bo ki Singkoeton im popolitoe' kong kadera. Moibaja'-mai inta toea, eda' mojodoengkoel-don ing ki togi gadi' kom posi-posi-botak, mopo|osingog im bahasa mo|oes, singog mo|oecko', ko inta binali' singgai ki inta toea. Moidoedoci mo|osingog-don kom pononika. (Ki Dajag oemoeran kom bonoe ing koeramboe).

Aka kaper, jo dia' bidon nikaan, sin tonga'-bi' „pinogoemanan”, „goeat” bo „gama” im bali'on, mangalenja: aka dia' sinondeaga.

Naonda i nobali'-don im „pinogoemanan”, „goeat”, „lambon” bo „oekoe-oekoed”, bo inatod-don im bo|ad, jo ki togi gadi' kon dampig im bobai mokiatoed ing kaanon, losing, pomama', ponoja', toeli' i joko'.

Mokinika-don.

Kon do|om ki inta toea ki togi gadi' kom posi-posi-botak, pinomaja' gina|oem minta, komintan-don nojodondon, mopo|osingog in singog mopia, bahasa mo|oecko', ko naonda i mopia. Kon toea mokiompat-don im bo|ad. Ki togi gadi' kom posi-posi-botak, pinomaja' gina|oem minta, mungo goehangēä taki-takin im bobato, limitoe'

vooraan en achteraan (loopen) vele menschen, mannen en vrouwen, kinderen en volwassenen. Voorop is één man, of twee, die is aangewezen om te dansen, steeds in de hand houdende een lans. Het ledikant of wel de slaapplaats van dien S. wordt geleid met gezang en wordt steeds gevolgd door de gezamenlijke ouders.

Aldus is het ook op het erf van die Dajag en de haren: vele menschen die gaan (den bruidegom) tegemoet, en ook (daar) zijn menschen die aangewezen zijn om te dansen. Die dansers, terwijl (zij) aan het spelen zijn wordt er luid geschreeuw (gejuich) aangeheven. Als (de stoet) is aangekomen, dadelijk wordt naar binnen gebracht dat ledikant met de slaapmat, kussens en kleeren en die borden; en dan wordt S. gezet op een stoel. Met dat die (stoet) aankomt, ontmoeten de ouders van weerszijden (der verschillende) zijden elkaar, en doen wederkeerig hooren fijne taal, keurige woorden, over hetgeen is geschied dien dag. Vervolgens spreken (zij) met elkaar over de (mohammedaansche) trouwerij. (Dajag is steeds binnen de gordijnen (van het bruidsbed).)

Wanneer men heiden is, wordt er niet op mohammedaansche wijze getrouwd, want dan heeft toch alleen de *pinogoemanan*, de *goeat* en „het halen” plaats, d.w.z. als vroeger de plechtigheid van het in den stand der jongedochters brengen niet heeft plaats gehad.

Indien al zijn beslag heeft gekregen de *pinogoemanan*, *goeat*, *lambon* en *oekoe-oekoed*, en al is gebracht de slaapmat, dan laten de ouders van de zijde der bruid eten brengen, palmwijn, pruimbenoodigheden, toespijs, (als) vergoeding (vergelding) voor den bruidsschat.

Het trouwen (op zijn mohammedaansch).

Op dien avond de ouders van weerszijden, of wel de geheele familie, allen zijn bijeen, doen wederkeerig hooren goede woorden, schoone taal, zooals behoorlijk is. Men heeft daar matten laten neerleggen. De ouders van weerszijden, of wel al de familie, of de oudsten te zamen met het dorpshef, zitten

mojosiliboe⁶⁸-mai; ojoeon ing ki inta limitoe' ko o|oenan, ojoeon i limitoe' kom binoladan.

Komintan nion limitoe' limiboe, bo ki Singkoeton toea limitoe' ko joeak, popolitoe' ko o|oenan.

Ki Singkoeton toea pinakeangan i mopia, mogilenso⁶⁹ ing kinalembraoe, mogising im boelawan, ina|o wangan in soetara. Limitoe' in sia toemaingkoekoe', popodorot in doe|oed kon talog; lima ko|oanan im porokantangan⁷⁰ i imang tobatoe'. Kojoengkoem, inta porokantangan toea, ko|oban i lenso soetara ande lenso abo|. Lima koloigi popodorot kom paanja doman koloigi.

Naonda i nosadia-don ilimitoe' komintan, jo simin-dog-monik ing ki ama' i Dajag, pinomaja' gohangēā tobatoe' inta sinantoe' mopokodapot kon singog toea, kainia: „Akoeoi nokioini' ko nai togi gadi' kom posi-posi-botak, pinomaja' gina|oem minta, ande gohangēā minta taki-takin im bobato, ande na'-don toean-toeang lebe, si a pokinikaan ko i Singkoeton bo ko i Dajag”. (Singog inta na'toea singogon koto|oe). Noidoedoei kon toea ojoeon i imang tobatoe' ande chatibi, mobasa ko hoetoeba nika; dega' ko|oetoe'an-mai im pomama'.

Na doman nion ing ki Dajag toea, pinakeangan doman i mopia, binonoe kom bonoe ing koeramboe, iloekadan im bobai dojowa, to|oe-mai, tango-tangoian: mototoelok⁷¹. Ki Dajag toea popolitoe' doman ko o|oenan kom bonoe ing koeramboe, mogibinto| in songket soetara pinomaja' sabe', mogilamboeng in sating, mogialowang in soetara, |amba'an i boeboel i oembo, ande |amba'an im papodong aka sinondeaga, mogibobo| im boelawan, mogitomot i rante boelawan, mogising is sa|aka ande boelawan.

met elkaar in een kring (hebben er zich met elkaar om heen geschaard); er zijn er die zitten op een kussen, er zijn er die zitten op wat met een mat belegd is.

Die allen zetten zich in een kring, en die S. zit in het midden, wordt gezet op een kussen.

Dien S. zijn mooie kleeren aangedaan, (hij) heeft een hoog opgemaakten hoofddoek op, een gouden ring aan, een zijden doek over den schouder hangen. Hij zit gehurkt (en) laat steunen de knie op den vloer; (zijn) rechterhand wordt gevat door een imam. De vuist, die wordt vastgehouden, wordt bedekt met een zijden doekje of (eigen) geweven doekje. De linkerarm laat (hij) rusten ook op zijn linker dij.

Nadat allen zijn gezeten, staat op de vader van Dajag, of wel de oudste die is aangewezen die woorden over te brengen, hij zegt: „Ik heb laten roepen „de gezamenlijke ouders der verschillende kanten, of „wel de geheele familie, of de oudsten te zamen met „het dorpshoofd, vooral zoo ook de heeren lebai's, „want (wij) wenschen te laten trouwen Singkoeton „en Dajag.” (Dergelijke woorden worden driemaal gezegd). Vervolgens is er een imam of chatib, die het huwelijksformulier leest; ongeveer (zoolang als) de tijd waarin „gaar” kan worden een sirihpruim (duurt dit lezen).

Eveneens is ook die Dajag bekleed met mooie kleederen, (zij) is ingedaan binnen in de gordijnen (van het bruidsbed), wordt bewaakt door twee of drie vrouwen, die gewoonlijk genoemd worden: oppassters. Die D. wordt ook gezet op een kussen binnen in de gordijnen, om het middel vastgebonden heeft (zij) een zijden songket-sarong of wel een sabe-sarong, heeft aan een satijnen kabaja, een zijden doek over den schouder hangen, is versierd met oembo-vogelveeren, of versierd met een soort kroontje, als (zij) „het in den stand der „jongedochters brengen” heeft ondergaan, (zij) heeft een gouden ketting om, kabajaspeldjes met gouden kettinkjes, zilveren of gouden ringen aan.

Kon toea diaan i imang ande chatibi ing ki Singkoeton baja'an popodati ko i Dajag kom bonoe ing koeramboe. Moibaja'-mai in tajowon ing koeramboe, toemongkod-pa tongopi' bo molibo' ing ki inta mopedati ko i Singkoeton toea, kainia: „Halal nikaan i Singkoeton ing ki Dajag?” Kai n toebag i Dajag ton-tani': „Halal!” Boeion libo'on sampe koto|oe. Ojoeon libo'on-mai inta toea, dia'-pa-bi' in sia toemoebag sebab mooja'. Libo-libo'on-mai sampe toebaganēā ton-tani'. Dia' mobali' tolioean.

Naonda i nopa|oet-don ilibo' koto|oe toea, eda' kaimonia: „Boekat-ai-don ing koeramboe!” Pokiboekat kodoea koto|oe-mai, bo dia' doman boekatan. Jo libo'on-don-monia mongo onoe-pa i oe|aan⁷². Toebagandon i intau kom bonoe ing koeramboe toea, kaimonia: „Moigoem-pa kon dati lima no pera”. Ogoian-don i lima no pera, ande mopoe|oe'-mai no pera, mongiibog⁷³-bi' i Singkoeton. (Mobali' doman ing kaba|o, toempang, boeta'). Kon toea dia'-pa doman boekatan-monia ing koeramboe. Libo'on bidon: „Onoe-pa doman i oe|aan?” Kai n toebag-monia: „Moigoem-pa kom pinotoe|okan, toekid inta mototoe|ok”. Ogoian-don im pinotoe|okan: baki toemongo-batoe', ande doit toemongo-pera-mai. Sindogan-makow i Singkoeton toea, ojoeon toemongo-oras-mai. Dati nion doemoedoei-bi' i ibog i Dajag toea i moigoem: lima, onom-mai ande mopoe|oe'-mai no pera. Aka dia'-pa mojogoelit ko ibogēā, doī'-pa doman in sia baja'an dation, ande dia' ogoi-monia boekatan ing koeramboe.

Daarna (na het lezen van het huwelijksformulier) neemt de imam of chatib Singkoeton mee om hem een hand te laten geven aan die Dajag binnen in de gordijnen. Met dat (zij) aankomen vóór de gordijnen, houden (ze) even stil en vraagt degeen, die een hand heeft gegeven aan dien S., hij zegt: „Is het geoorloofd dat Dajag wordt gehuwd door Singkoeton?” Het antwoord van Dajag zelf luidt: „Het is geoorloofd!” (Dan) wordt het weer gevraagd tot driemaal toe. Er zijn er, als dat wordt gevraagd, die heelemaal nog geen antwoord geven, daar (zij) verlegen zijn. (Dan) wordt het steeds weer gevraagd, totdat (de vraag) door haar zelf beantwoord wordt. (Een ander) mag niet (haar) vervangen (bij het antwoorden.)

Is beëindigd dat driemaal vragen, dan zeggen zij: „Doe toch open de gordijnen!” Er wordt verzocht te openen twee- of driemaal, en toch worden ze niet geopend. Dan wordt er door hen gevraagd, wat of er nog is waarnaar wordt verlangd. Daarop wordt geantwoord door de menschen binnen in de gordijnen, zij zeggen: „Er wordt nog verzocht (om een gift) voor het handgeven, vijf gulden.” Er wordt gegeven vijf gulden of ongeveer tien gulden, al naar den wensch van S. (Er kan ook (gevraagd worden) een paard, sago, grond). En dan wordt toch nog niet geopend door haar het gordijn. Er wordt weer gevraagd: „Wat wordt er dan nog verlangd?” Haar antwoord luidt: „Er wordt nog iets verzocht voor de moeite van het oppassen, toereikend voor al de oppassers.” Er wordt gegeven voor de moeite van het oppassen: een koperen blad voor ieder, of geld, voor ieder ongeveer een gulden. De heele staantijd van dien S., het gebeurt dat die ongeveer een uur bedraagt. Die gift voor het handgeven, het hangt geheel af van den wensch van die D. (hoeveel zij) wil vragen: vijf of ongeveer zes of ongeveer tien gulden. Als nog niet bevredigd is haar wensch, (dan) wil zij ook nog niet, (dat men) haar een hand gaat geven, of niet staan zij (de oppassers) toe te openen de gordijnen.

Naonda im boekatan-don-monia, baja'an-don popo-dati (popokantang) i lima i Singkoeton toea ko lima i Dajag, toempa|a lima ko|oanan. Kojoka-jokantang-pa doman toea bo kapiton-don i Singkoeton diaan |oemoeai. Mo|loeai-magi', baja-baja' bo mongantang magi'-makow kom bajongan nai togi gadi', pinomaja' goehangēā minta, bo ompoe'an-monia, kaimonia : „Ompoe'⁷⁴ ! toembo|an⁷⁵, poigoemon barakat ko i togi mia, pinomaja' poigoemon-makow barakat ko a|oes nai lakimoe bo ko nai baaimoe, jo kamoenda in tonga'-pa doman mononoi mobiag. Poigoemon-makow do'a kom barakat in datoe moena, im boki' moena, jo kamoenda in tonga'-pa doman mokodoengkoel kong karamat mopia kong kobobiag. Poigoemon-makow in tonga'-pa doman koboe'an im bobiagon,⁷⁶ koto|oeboe'an⁷⁷ im pinomoe|a, ki adi'-namoenda tonga'-pa doman toemo|oeboe', bo toniboe|oi-namoenda i mononoi-pa doman, simba, motantoe'-pa i oesaha-namoenda, si a ponondatoe,⁷⁸ a pononggina', a pononggama', ande pogoetat-pototo|oeadi', pononggina|oem. Bo ompoe' ! poigoemon do'a, jo

ki inta moroeit i momoemoe|pa,
 ki inta mo|anit i mongangoi-pa,
 ki inta mopatoe' in toemoemping-pa,
 ki inta moberoek i joemajoe'-pa.

Tonga'-pa doman ki inta mbbondoe ing kotongoetan-namoenda, jo ki inta moraat i loemboe'onēā-pa doman ko likoed in doenia, kon dia' koboeo'an ande koon-tongan⁷⁹.

Als door haarlieden geopend is, gaat (de imam) de hand van S. leggen (doen aanvatten) in de hand van D., (nl.) de gezamenlijke rechterhanden. Terwijl (bruid en bruidegom) elkaars handen nog steeds vasthouden, wordt D. door S. geleid en naar buiten gebracht (uit de kamer). Met dat (zij) er uit komen, dadelijk worden handen gegeven her- en derwaarts aan al de gezamenlijke ouders, of de oudsten, en worden (zij) gelukgewenscht door hen, zij zeggen: „Bij de goden! dale neder „(de zegen) die wordt verzocht aan den Bezitter van het „geschapene, of wel (de zegen) die steeds wordt verzocht „aan de geesten van Uw gezamenlijke grootvaders en „aan (de geesten) van Uw gezamenlijke grootmoeders, „dat gij tweeën toch nog maar lang moogt leven. Er „wordt bestendig gebeden om een zegen van de vroegere „vorsten en van de vroegere vorstinnen, dat gij tweeën „toch ook slechts moogt kunnen verkrijgen goede buitengewone gaven in het leven. Er wordt steeds gesmeekt, „dat toch ook maar veel komen te worden de huisdieren, vruchtbaar kome te zijn het geplante, de kinderen van U tweeën toch ook maar voorspoedig mogen „opgroeien, en het huwelijk van U beiden toch ook „bestendig moge zijn, opdat zeker mogen zijn Uw beider „inkomsten, want dan zult (gij) daarmee natuurlijk het „den vorst verschuldigde geven, daarmee natuurlijk de „moeders geschenken geven, daarmee natuurlijk den „vaders presentjes schenken, of daarmee de naaste bloedverwanten bijspringen, daarmee de (verdere) familie „bedenken. En bij de goden! er wordt gebeden dat „hetgeen scherp gepunt is, dat worde eerst stomp, „hetgeen scherp is, dat worde eerst bot, „hetgeen warm is, dat worde eerst koud, „hetgeen stinkend is, dat verwijdere zich eerst!

„Dat toch alleen slechts hetgeen welriekend is, geroken „kome te worden door U tweeën, dat hetgeen slecht „is, dat worde toch ook weggegooid door hem achter „den rug der wereld, waar het niet kan worden geroken of kan worden gezien.”

Naonda i mopa|oet-makow monika toea, jo mokioloed-don. Kon toea politoe'on-don komintan ing ki togi gadi' kom posi-posibotak, goehangēā minta taki-takin im bobato bo ki Singkoeton toea bo ki Dajag, i mogaan kojota-jotakin, mogaan mojosiliboe-mai, mogaan monginoem ibog-ibog. Noko|apat-makow mogaan toea, ki togi gadi' kom posibotak, mangalenja: goehangēā inta sinantoe' mosalamat, mogintoebaganpa-mai in salammat odi-odi' (oetoe-oetoeng). Miliodotmai inta toea simindog-monik ing goehangēā tobatoe' kon dampig i lolaki, kokada-kadai im bokoe', bo mogatod kon salammat, kainia: „Dongka nokisaroemakase,⁷⁹ salammat! moposalammat in salammat i boeloi i Angkina, pinomaja' nai togi gadi' kon tongo botak; salammat boeloi (i) Iboed!

Salammat kon sikajoe bondoi!
 Naa bo aim pinoponik kom baloi.
 Jo pokopia-don im pogogimontai.⁸⁰
 Dika baoton i oei,
 Baoton im balomba|oi.
 Simba' dia' karaton i anoi,
 Simba' pomake'-naton mononoi”.

Mooepoet-makow in salammat dota' i lolaki, jo simindog bidon monik ing goehangēā ande intau inta sinantoe' modia kon salammat kon dampig im bobai, kokada-kadai doman im bokoe', kainia: „Dongka nokisaroemakase, salammat! nfoposalammat in salammat i boeloi (i) Iboed, pinomaja' nai togi gadi' kon tongo botak; salammat boeloi i Angkina!

Als dat trouwen is afgelopen, dan laat men het eten opdoen. En dan worden (aan den feestdich) geplaatst al de ouders der verschillende zijden, de oudsten te zamen met het dorpshoofd, en die S. en D. om te eten met elkaar, (zij) eten met elkaar geschaard om de tafel, eten en drinken naar hartelust. Is dat eten afgelopen, de ouders van weerszijden, d. w. z. de oudsten die zijn aangewezen een zegenwensch te uiten, dienen elkaar nog van antwoord met een odi-odi- of oetoe-oetoe-geheilwensch. Dadelijk daarop staat een oudste op van de zijde van den bruidegom, steeds in de hand houdende een wokkabladdnapje, en brengt een heilwensch uit, hij zegt: „Er rest slechts dank te zeggen (voor Uwe wel-
„willendheid mij hier het woord te verleen; deze
„uitdrukking heeft ook de beteekenis van ons: met
„Uw verlof), heil! (ik) breng over den heilwensch van
„den echtgenoot van Angkina, of wel van de geza-
„menlijke ouders van de eene zijde; heil den echtgenoot
„van Iboed!

„Heil den antiëken doek Bondoi! (d. w. z. den
bruidegom)

„Nu is hij al boven gebracht in het huis.

„Maak toch goed de wijze van verzorgen (regelen).

„Omwind (den huwelijksband) niet met rotan.

„Omwind (den huwelijksband) met koperdraad.

„Opdat hij niet worde stuk geknaagd door de witte
mieren,

„Opdat hij bestendig door ons worde gebruikt.”

Is beëindigd de heilwensch van de zijde van den bruidegom, dan staat weer op een oudste, of iemand die is aangewezen een heilwensch uit te brengen van de zijde van de bruid, terwijl (hij) ook steeds in de hand houdt een wokkabladdnapje, zegt hij: „Er rest slechts
„dank te zeggen (met Uw verlof), heil! (ik) breng over
„den heilwensch van den echtgenoot van Iboed, of
„wel van de gezamenlijke ouders van de eene zijde;
„heil den echtgenoot van Angkina!

Saġamat kom bajongan-naton!
 Naa bo ai-nosipoen, ai-nodondon,
 nosipoen ko nai ama'-naton,
 taki-takin i ompoe-naton.
 Bo nokaan kong kaanon,
 bo nonginoem ko inoemon.
 Aka tonga'-pa poigoemon
 kom boki' bo datoe-naton,
 jo ompoe'! na' poigoemon,
 jo oempaka bonoe im baġangan
 mamoeik doman doemondon,
 si a pogaġoeman-naton".

Naonda i mokoġapat-don mongaan toea, jo molibo'-
 don ing ki togi gadi' kon dampig im bobai, ande
 gochangēā inta sinantoe' modia kon singog, kom po-
 gogama' ko i Dajag toea, kainia:

„Aka koema bo dia' mokopatoe' kom pogat — ande
 „kopadatan — nai togi gadi' kon tongo botak, naa indo-
 „ngogan-makow im bobato, pinomaja' gochangēā minta,
 „ande na'-don indongogan-makow nai togi gadi' kom
 „posi-posibotak: basarata⁸¹ i oaidan-naton motoliom-
 „poe⁸², kinabit-pa doġom koġaboeng bo tongo singgai
 „naa, ande magi' bidon nion in doġom, deeman-bi' ko
 „nobali'-don, tonga' siga-sigad-don ojoeon im bali'nja.
 „Bo aka koema bo motombogot⁸³, motomboto'⁸³, ande
 „mojodoedoei in tosingogon kom posi-posibotak, eda'
 „deeman-bi' ko na'batangan i mamakow momakisa
 „ande moporotoi kon tongo botak, tonga' aka koema
 „bo mopia doman, kami ki togi gadi' kom bobai, dega'
 „molibo'-don kon tongo botak kom pogogama'. Ma-
 „ġoena i moena pojosingog inogintajowan⁸⁴-mai naa,
 „jo dika-bi' ikoġom-makow bo tooema', dia' panga' bo
 „ojoeon i oaidan-ka moıntok moġoben kon dampig nai
 „ina'nja pinomaja' nai ama'nja kon tongo botak, ande
 „dia' panga' kobojo-bojo'an in dondamon nai ina'nja

„Heil ons allen!
 „Nu zijn (we) al bijeen, al verzameld,
 „vergaderd bij onze gezamenlijke vaders,
 „te zamen met onzen heer (het dorpshoofd).
 „En (wij) hebben gegeten van de spijzen,
 „en hebben gedronken van de dranken.
 „Als het toch mocht zijn (gelijk) wordt verzocht
 „aan de vorstin en onzen vorst
 „ja, bij de goden! (moge het zijn) gelijk wordt
 „afgesmeekt,
 „dat al zou ook (worden gevraagd) de inhoud der
 zee (de visch),
 „deze ook oostwaarts komt (om) zich te
 verzamelen,
 „want dan zal het ons familiebezit zijn.”

Als het eten is afgeloopen, dan vraagt de vader van de zijde der bruid, of een oudste, die is aangewezen de woorden over te brengen, naar de wijze waarop die Dajag gehaald zal worden, hij zegt:

„Indien het niet warm mocht maken — of kome te
 „ontstemmen — de aangezichten van de gezamenlijke
 „ouders der eene zijde, dit (mijn woord) worde in
 „zijn geheel aangehoord door het dorpshoofd, of door
 „de oudsten, vooral zoo ook worde er algeheele aan-
 „dacht aan geschonken door de gezamenlijke ouders
 „van weerszijden: in verband met het werk van ons,
 „grootouders en kleinkinderen (oud en jong, ook wel:
 „heer en onderhoorigen), (dat) al (gaande is) vanaf den
 „nacht van gisteren en dezen geheelen dag, of totdat het
 „nu weer avond is [tot weer zoo (ver gevorderd is deze)
 „avond] wil ik opmerken dat het wel niet afgeloopen is,
 „maar het meeste heeft toch zijn beslag. En indien het
 „mocht zijn, dat wordt gelijk een bindsel, wordt gelijk
 „het omwondene, of dat met elkaar dezelfde richting
 „uitgaan de bedoelingen van de verschillende zijden, wel
 „(dan zal U duidelijk zijn dat) het heusch niet is alsof
 „wij derwaarts gaan dwingen of zachten dwang uitoeffe-
 „nen op de eene zijde, maar indien het toch goed mocht

„pinomaja' nai ama'nja, ande mokodoengkoel-pa-bi'
 „ko oloe' bo mokotanob-mai, jo ba' dia'-don i moko-
 „oendo-oendok i maja' mongontong ko nai togi gadi'.”

Toebag i togi gadi' ko lolaki: „Nion bo nion-don
 „in singog in tongo botak inoekat-monag, eda' inami
 „naa kodoe-kodoedoei, dia' koponimba|oei pinomaja'
 „dia' koponimbajow. Tonga' aka koema bo mopia
 „doman kon tongo botak, ande dia' mokopatoe' kom
 „pogot nai togi gadi' deeman na' batangan i monim-
 „bajow pinomaja' mongindoī kon singog in tongo
 „botak, tonga' aka koema bo mopia doman, bai n
 „dongka ko into|oe pinomaja' moginggopat ing gobii
 „naa bo dongka mopo|odoengkoel in tosingogon ing
 „kita motoliompoe”.

Kon dolom ki inta toea boeka'an komintan i ito-
 itog, ojocon ing ki inta motōp, motokap kong gan-
 dang, mobongkoeg kong koelintang. Mobondit bo
 mosalamat, koba-kobajagan-makow.

„worden gevonden, wij, de ouders der bruid, zouden wel
 „(inlichtingen) willen vragen aan de eene zijde over het
 „halen (der bruid). De reden dat nu dit eerst met elkaar
 „wordt besproken van aangezicht tot aangezicht, is
 „dat het toch niet later worde dan morgen en over-
 „morgen, (dat) niet misschien er zal zijn eenig werk,
 „klein of groot, aan de zijde van de gezamenlijke
 „moeders of van de gezamenlijke vaders van de
 „eene zijde, of dat niet wellicht licht ongesteld wor-
 „de door onwel worden (iemand) der gezamenlijke
 „moeders of der gezamenlijke vaders, of dat de jon-
 „gelui toch nog verkrijgen dauw (hier: tuinvruchten)
 „en aan U denkende (een deel van die vruchten
 „U als geschenk willen aanbieden), dat er dan niet
 „meer iets zij, dat (de jonge vrouw) steeds weer terug-
 „schrikkende maakt om te gaan zien naar de gezamen-
 „lijke ouders.”

Het antwoord van de ouders van den bruidegom
 (luidt): „Nu eenmaal dat het woord is (dat) door de
 „eene zijde benedenwaarts geplaatst is, wel, van onze
 „zijde wordt geheel gevolgd, (wij) hebben niet iets
 „waarmee (we Uw voorstel) willen wijzigen, of wel
 „niet iets waarmee we ons er tegen verzetten. Maar
 „indien het ook goed mocht worden gevonden bij de
 „eene zijde, of niet warm maakt de aangezichten der
 „gezamenlijke ouders, geenszins alsof (we) willen tegen-
 „spreken of wel afkeerig zijn van de woorden van de
 „eene zijde, maar als het toch goed mocht worden
 „gevonden, laat het dan zijn op den derden of den
 „vierden nacht vanaf nu (gerekend), en dan zullen
 „(we) met elkaar doen ontmoeten de bedoelingen (het-
 „geen gezegd, besproken moet worden), wij grootouders
 „en kleinkinderen.”

Op dien avond beginnen al de verschillende spelen,
 er zijn er die dobbelen, slaan op de trom, bespelen
 het vijf-bekken-instrument. Er wordt gezongen en er
 worden heilwenschen geuit, zoo ongeveer den geheelen
 nacht (nagenoeg licht is geworden).

Gama'.

Moïagi' in singgai pinojosingog dodai m pokonika toea, jo mokiöini' pinomaja' mokigama'-don kom bobato takin ing goehangēā kon dojowa toloe-mai, mokiöini' kong ginaloem minta inta moabol⁸⁵ pinomaja' ginaloem kon tete'. Ginałoem, inta maja' magi' kon dampig i lolaki, mopodoełoe im pindan, tampelan, ki inta lojang molimboeng.

Naonda i mongaan-makow im bajongan ing ginaloem, inta minaja'-magi' ko nai togi gadi' kom posisibotak, jo monaba'-don-moeik ing ki togi gadi' ko lolaki, kainia: „Oeik-don ikow, taba', bo pogoeman ko nai togi gadi' kon tongo botak, pinomaja' kong goehangēā minta, kamakow: Aka koema bo mopia doman, jo dega' kitoo-toołoet domai, si adi' nion gama'an-don nai togi gadi' kon tongo botak, simba' dia'-pa-bi' i moilabot, pinomaja' ba' dia'-pa-bi' i oejan mongo gotoep”.

Toebag i togi gadi' kom bobai: „Oentag-don ikow, taba', bo pogoeman ko nai togi gadi' kon tongo botak, kamakow: Aindon sinarima kong kopia-pia takin gina motoelid”.

Moliodot-mai toea popoöeikan-don ing goehangēā dojowa-mai takinan ing ginaloem minta, mogama'-don ko i Dajag toea. Kon toea moponag-don ing ki Dajag toea, pinakeangan i mopia, doedoeion-mai nai togi gadi' bo ing goehangēā minta bo bajongan-don ing ginaloem, inta nojosipoen-mai toea.

Naonda i moitonggantag-mai kom baloi nai Singkoeton toea, toemongkod in' sia, mongoeła ko „lolanan ko lanag”: baki tobatoe'. Modapot-mai kom boentoełan in toekad, toemongkod bidon in sia, mongoeła kom „poponikan”: baki tobatoe'. Moïponik-monik kon dangkoełon, toemongkod bidon in sia, mongoeła

Het halen.

Komt de dag, dien (zij) met elkaar hebben afgesproken ten tijde van dat huwelijk, dan laat men roepen of wel men laat halen het dorpshoofd met twee of drie oudsten, laat roepen de naaste familie, of wel de familie, die een gemeenschappelijke moeder heeft. De familie, die herwaarts gaat naar de zijde van den bruidegom, helpt met borden, zwaarden, er zijn er die (geven) een rond koperen blad.

Nadat klaar is met eten al de familie, die is gekomen bij de gezamenlijke ouders der verschillende zijden, zenden oostwaarts een gezant de ouders van den bruidegom, men zegt: „Ga oostwaarts gij, gezant, en zeg „tegen de gezamenlijke ouders der eene zijde, of wel „tegen al de oudsten, zeg derwaarts: Indien het toch „goed mocht worden gevonden, dan willen (zij) zich „waarschijnlijk wel voortdurend gereed houden, want „dat kind zal worden gehaald door de gezamenlijke „ouders van de eene zijde, opdat er toch niet eerst „verhindering kome, of wel opdat het toch niet eerst „zal gaan regenen of donderen.”

Het antwoord van de ouders der bruid (luidt): „Ga „westwaarts gij, gezant, en zeg tegen de gezamenlijke „ouders der eene zijde, zeg derwaarts: Reeds is ont- „vangen (Uw bericht) met instemming, met een oprecht „hart.”

Dadelijk daarop laat men oostwaarts gaan bijv. twee oudsten, vergezeld door de familie, om te halen die Dajag. Dan komt die D. naar beneden (de trap af), bekleed met mooie kleederen, gevolgd door de gezamenlijke ouders en de oudsten en al de familie, die daar bijeen was gekomen.

Met dat (zij) voor het huis van dien Singkoeton en de zijnen zijn gekomen, houdt zij (de bruid) stil, verzoekende (om een geschenk voor) het oversteken van de goot: één koperen blad. Aangekomen bij het onderste gedeelte van de trap, houdt zij weer stil, verzoekende (een geschenk voor) het beklimmen van de

bidon ko „lampangan kon tonom”: baki doman tobatoe'. Moïtoeot-makow kom baloi, simindog-makow in sia, mongoeja-pa kom pansil im pāong: doit, tongo ringgi. Ogoian-don-makow im toea, doī-pa doman limitoe', si mongoeja-pa ko „litoe'an”: baki tobatoe' mongo doit, tongo ringgi. Naonda in sia limitoe'-don, doī in sia momama', si mongoeja-pa kom „pomama'an”: pindan kopoeļoe'-kelo, boli in tongo ringgi. Momama'-makow in sia, doī in sia mondoeja', si mongoeja-pa kom „pondoeja'an”: dondoeja'an tobatoe'. Mondoeja'-makow in sia, doī kodioegan i goeja'nja, mongoeja-pa kom „pogapangan”: lima no pera, mongo baki dojowa. Kon toea oļoedan-don sim pokaanon-don, doī in sia mongaan, mongoeja-pa kom „pongaan”: mopoeļoe' no real, baki ande sikajoe. Mongaan-makow, doī molimoemoeg, mongoeja-pa kom „polimoemoegan”: pindan kopoeļoe'-kelo tobatoe'.

Naonda i mopaļoet-don-makow in toea komintan, jo mongoeja-pa in sia kom „piong in toga”: baki tobatoe', ande pindan totaid. Mopaļoet-makow in toea mongoeja-pa ko „longkoet i lamboeng”: baki tobatoe', bo „longkoet in sole”: doit lima no pera, bo „boeka' in daing”: doit lima no pera.

Naonda i nodait-don nodapot ing gama', bai n toea bo dongka nodapot in tonggadi' kom posi-posibotak.

„Mogoeman moboeļoi”, nion i noposi-posi doman, podoedoei-bi' im barani ing gina, dia' oja'on.

trap: één koperen blad. Boven gekomen op de voor-galerij, houdt zij weer stil, weer verzoekende (om een geschenk voor) het overstappen van den drempel: ook een koperen blad. Binnengekomen in het huis, blijft zij voortdurend staan, verlangt eerst (een geschenk voor) het dichtdoen van het zonnescherm: geld, één rijksdaalder. Is dat gegeven, dan wil (zij) ook nog niet gaan zitten, want (zij) verlangt eerst (een geschenk voor) het gaan zitten: één koperen blad of geld, één rijksdaalder. Is zij gezeten, dan wil zij niet pruimen, want (zij) verlangt eerst (een geschenk voor) het gaan pruimen: een kopoe-loe'-kelo-bord, ter waarde van een rijksdaalder. Is zij bezig met pruimen, zij wil niet spuwen, want (zij) verlangt eerst (een geschenk voor) het gaan spuwen: één kwispedor. Heeft zij gespuwd, dan wil (zij weer) niet dat haar schoonmoeder dicht bij haar komt, verlangt eerst (een geschenk voor) het dichtbij komen: vijf gulden of twee koperen bladen. Wanneer het eten is opgeschept, want men wil (de gasten) spijzigen, wil zij niet eten, verlangt eerst (een geschenk voor) het gaan eten: tien realen, koperen bladen of een antiëken doek. Is het eten afgelopen, dan wil (ze) niet den mond spoelen, verlangt eerst (een geschenk voor) het mondspoelen: één kopoe-loe'-kelo-bord.

Nadat dat alles is afgelopen, dan verlangt zij nog (een geschenk voor) het uitblazen van de harslamp: één koperen blad of een totaid-bord. Is dat voldaan dan verlangt (zij) nog (een geschenk voor) het uitdoen van de kabaja: één koperen blad, en (een geschenk voor) het uitdoen van het onderlijfje: geld, vijf gulden, en (een geschenk voor) het losmaken van de sarong: geld, vijf gulden.

Nadat geheel is gegeven het „halen”, eerst dan zal volledig zijn de liefde-geschenken der ouders aan de kinderen van weerszijden.

Het „zeggen te willen trouwen”, dit verschilt ook zeer van elkaar, het geschiedt toch volgens de durf des harten, de brutaliteit (letterlijk: niet verlegen te maken).

Na' doman nion im pooigoem kom „pinogoemanan”, „goeat”, „lambon”, „oekoe-oekoed”, „gama”, noposi-posi doman, doemoedoei-bi' ing kinododoengkoel pinomaja' podoedoei-bi' doman im pooigoem kom potoniboe-loian i intau bangoesa mojoben bo bangoesa inta moıntok, pinomaja' podoedoei-bi' doman im pogogoe-man moboełoi.

Ojoeon im „boełoi polibo”, „boełoi mogoeman”, „boełoi simbaion” bo „boełoi singgałoeman”.

1. „Boełoi polibo”, mangalenja: adi' bobai bo adi' lołaki toempała-pa kotongga-tonggadi' nai togi gadi'. Sebab nion, onoe inta poigoemon „pinogoemanan”, pinomaja' ki inta poigoemon „goeat”, „lambon”, „oekoe-oekoed”, „gama”, toea komintan pili'on nai togi gadi' kom bobai. Ojoeon in dojowa, tołoe-mai no gatoet; aka mojotoegat in toempała inta bangoesa mojoben, ojoeon lima, onon sampe tongo riboe. Ojoeon in toko-lima, tokoonom-mai pokibałoei: oempaka tonga' sika-joe nobisi' tongopi', pokibałoei; pindan, oempaka tonga' nołaloet tongopi', pokibałoei. Ojoeon i momoeka' im bobajowan.

2. „Boełoi mogoeman”, mangalenja: tongopi' ojoeon-pa ing gaanċā. Mangalenja: tonga'-pa doemoedoei ko naonda i atorang i moena, pinomaja' atorang pinojo-singog, pinomaja' atorang pinodandian i mogogoejang. Ki inta poigoemon „pinogoemanan”, „goeat”, „lambon”,

Aldus is (het) ook (gesteld) met de manier van verzoeken om de *pinogoemanan*, *goeat*, *lambon*, *oekoe-oekoed* en het „halen”, ook (deze) verschillen zeer, deze volgt toch de welgesteldheid, of ook wel volgens de manier van verzoeken bij het trouwen van menschen van aanzienlijk geslacht en van den kleinen stand, of ook wel volgens de wijze waarop wordt gezegd te willen trouwen.

Er zijn (nl.) echtgenooten die worden aangeboden (door de ouders van den jongen man), echtgenooten die (zelf) zeggen (te willen trouwen), echtgenooten die betrappt worden, en echtgenooten waar men zich bijvoegt.

1. Een echtgenoot die aangeboden wordt, (door de ouders van den jongen) d. w. z. het meisje en de jongen worden gelijkelijk steeds zorgvuldig opgevoed door de gezamenlijke ouders. Daarom, wat het is dat wordt verzocht (als) *pinogoemanan*, of hetgeen dat wordt verzocht (als) *goeat*, *lambon*, *oekoe-oekoed* en het „halen”, dat alles wordt uitgekozen door de gezamenlijke ouders der bruid. (Daar de ouders van den jongen man zelf om het meisje hebben gevraagd, moet er extra betaald worden). Het gebeurt dat er twee of ongeveer drie honderd (realen wordt betaald); als het samentreft dat (zij) gelijkelijk van aanzienlijk geslacht zijn, gebeurt het dat er vijf, zes honderd tot duizend (realen) toe (wordt gegeven). Het gebeurt dat in het geheel vijf of ongeveer zes malen wordt verzocht (het aangeboden) te vervangen (door iets anders): al is een antieke doek slechts een weinig gescheurd, er wordt verzocht hem te vervangen; een bord, al is het slechts een weinig gebarsten, er wordt verzocht het te vervangen. Het komt voor dat er twist uitbreekt.

2. Echtgenooten, die zelf aanzoek doen, dit beteekent dat er nog een weinig is dat het gemakkelijk maakt (zijn voordeel heeft). D. w. z. alleen maar volgt men zooals de gewoonte van vroeger is, of wel de regeling die (de menschen van het dorp bijv.) met elkaar heb-

„oekoe-oekoed”, „gama”, nion komintan pojosingog ko naonda i mopia, pinomaja' toempala gama'an im posibotak kong kopia-pia ing gina.

3. „Boe|oi simbaion”. Nion in totok i mogaan. Mangale-ka i mokisimbai, jo ojoeon in tano-tanobon, mangalenja: moondok i limibo', pinomaja' mooja' i „mogoeman moboe|oi”. Boe|oi simbaion monanid in tonga' nikaan-makow kom pomama', dia'-don moko-doengkoel kom „pinogoemanan”; „goeat” dongka i modapot. Boe|oi mokisimbai nion i monanid mobali' ko adi' dongka oeno-oenon, |o|aki-ka ande bobai. Mangalenja: deeman-don na' adi' kom pogaoepan.

4. „Boe|oi singga|oeman”, mangalenja: nion im boe|oi dongka nomoeka'-magi' sian (kinobojotan). Boe|oi inta nanion, mokodoengkoel dongka kom „boetoengi-ata”⁸⁶ siow, kopoe|oe' im pangkoinja, lima limitoe': : „pinogoemanan”, „goeat”, pinomaja' onoedon, dia'-don kodoengkoel|anēā oempaka in sia sinondeaga-ka, ande irimang⁸⁷-ka, pinomaja' oempakadon in sia ki adi' i intau nokodoengkoel, pinomaja' ki adi' i intau kobangoesa mo|oben. Sebab adi' ki inta toea, mangalenja: doī'-don kon tonggina nai togi gadi', tango-tangoian: bobai-don in sinoemajak ko inta |o|aki (toebig dinomondon kon tandai).

ben (vastgesteld) afgesproken, of wel de regeling uit den tijd waarop deze is vastgesteld door de voorouders. Hetgeen wordt gevraagd (als) *pinogoemanan*, *goeat*, *lambon*, *oekoe-oekoed*, het „halen”, dat alles (daarover) wordt met elkaar gesproken zooals behoorlijk is, of wel gelijkelijk wordt aanvaard door weerszijden met instemming des harten. (D.w.z. hierbij kan men loven en bieden totdat beide partijen tevreden zijn.)

3. Echtgenooten die betrappt worden. Dit is waarlijk gemakkelijk (wat het voldoen van den bruidschat betreft). De reden van het uitlokken van het betrappen is wel, dat er zijn die er zwaar over denken, d. w. z. men is bang uit zich zelf te vragen, of wel verlegen om (officieel) te zeggen dat men wil trouwen. Echtgenooten die worden betrappt, vaak wordt het huwelijk (daarvan) gesloten op een pruimpartij (geen maaltijd), niet meer verkrijgt men de *pinogoemanan*, slechts de *goeat* wordt gegeven. Echtgenooten die het betrappen uitlokken, dat komt vaak voor bij kinderen, die maar weezen zijn, zoowel jongens als meisjes. D.w.z. (ze) zijn geenszins meer gelijk kinderen onder de hoede (van echte ouders).

4. Echtgenooten (vrouwen) waar men zich bijvoegt, d. w. z. dat zijn vrouwen wier buik zoo maar herwaarts opzet (zwanger geworden buiten huwelijk). Een vrouw die aldus is, verkrijgt slechts boetoeng-i-ata-borden, negen, een tiende ding is het begin ervan (van dien stapel), vijf (van die borden) zitten (op iets, d. w. z. op een ander geschenkje); de *pinogoemanan*, *goeat*, of wat ook, wordt niet meer door haar verkregen, al zou het ook zijn dat vroeger de plechtigheid *monondeaga* of *rimang* heeft plaats gehad, of al zou zij ook het kind van een rijke zijn, of het kind van iemand van aanzienlijk geslacht. Want zoo'n kind, d.w.z. dat maling heeft aan de vermaningen der gezamenlijke ouders, wordt gewoonlijk genoemd: een vrouw die uit zichzelf heeft gezocht naar wat een man is (water dat uit zich zelf is binnengegaan in een waterbamboe).

*Mototali'an*⁸⁸.

Sinangoinja „mototali'an”, nion i no|onga-|ongat doman, ande noposi-posi doman.

1. Mototali'an sebab ibog nai togi gadi' kom posi-posibotak, mangelenja: toempa|a-pa mopokidajow kong ki adi' in tobatoe'-tobatoe'.

2. Mototali'an, sebab adi' inta |ojaki doī kon tonggina nai togi gadi', pinomaja' nai ipa'nja ande nai bilanja. Sebab nion mokitali'-don ing ki togi gadi' kom bobai, sing kon dodai im pokonika kom pomama', dia'-pa pinoigoeman kom „pinogoemanan”, pinomaja' „goeat”, „|ambon”, „oekoe-oekoed”, „gama”.

Tali' inta nanion oemoeboli, kabiton kom „pinogoe-manan”, „goeat”, „|ambon”, sampe kong „gama”. Poigoemon pakisaan, pili'on. Ojoeon i maja' im boli in dojowa, to|oe-mai no gatoet no rea|.

Moena-moena-mai ki Singkoeton bo ki Dajag toea mokokantangan. Naonda ing ki Singkoeton mogoeman-don moboe|oi, jo monaba'-don ing ki togi gadi' kom bobai, mokigama' kom bobato bo goehangēā minta. Kon singgai ki inta toea mononantoe'an-don kon singog, pinomaja' monantoe'-don kom pononali'. Oekaton-don-monag im bobato in singog, kainia: „Bajongan-moni-moe ki togi gadi' kom posi-posibotak, toempa|a-don mokitoo|oet, si mototali'an-dōn”.

Naonda i moīagi'-don in singgai pinodandian toea, jo ki togi gadi' kom bobai mokigama'-don kom bobato bo goehangēā minta, si mokitali'-don. Nion komintan

Het elkaar bruidschat.

Wat genoemd is „het elkaar bruidschat”, dat heeft ook verschillende afdeelingen, of ook dat verschilt van elkaar.

1. Er wordt wederkeerig gebruidschat, omdat het de wensch is der ouders van weerszijden, d. w. z. gelijkelijk toch zijn ze er op uit te laten prijzen ieder zijn eigen kind. (Door ongehoord veel te vragen, wil men dat er met bewondering over hen zal worden gesproken).

2. Er wordt wederkeerig gebruidschat, omdat de jonge man maling heeft aan de vermaningen der gezamenlijke ouders of der gezamenlijke zwagers, of der gezamenlijke vrienden van hem (d.w.z. de jonge man is onbehouden geweest tegenover de familie van zijn vrouw (verloofde)). Om deze reden verzoeken de ouders der vrouw om den bruidschat volgens deze regeling, want ten tijde van het trouwen bij de pruimpartij is er nog niet verzocht om de *pinogoemanan*, of *goeat*, *lambon*, *oekoe-oekoed* en het „halen”.

Een dergelijke bruidschat moet ineens worden betaald, vanaf de *pinogoemanan*, *goeat*, *lambon*, tot aan het „halen”. Het er om vragen geschiedt dwingend (niet hoffelijk, zooals in normale gevallen), er wordt uitgezocht. Het gebeurt dat (de prijs) gaat tot twee-, driehonderd realen.

Allereerst zijn Singkoeton en die Dajag met elkaar verloofd. Nadat S. gezegd heeft te willen trouwen, zenden de ouders der bruid een gezant, (zij) laten halen het dorpshoofd en oudsten. Op dien dag stellen (zij) met elkaar vast de bedoelingen, of wel men bepaalt de wijze van bruidschat. Er wordt neergeplaatst door het dorpshoofd een woord, hij zegt: „Gij allen, „ouders der verschillende zijden, gelijkelijk moet (gij al „wat noodig is) gereed laten maken, want er zal weder- „zijds worden gebruidschat”.

Wanneer gekomen is die afgesproken dag, de ouders der bruid laten halen het dorpshoofd en oudsten, want (zij) willen al om den bruidschat verzoeken. Dit alles,

poigoemon-bi' igin pinomaja' ibog im bobato bo ibog ing goehangēā. Ogoian-makow im bobato ing ka|oe-
asan, pinomaja' sinarima-don im bobato kong kopia-
pia, bai n toea bo dongka mototaba'-an ing ki togi
gadi' kom posi-posibotak (monali'-don).

Singgai pokonali' toea, jo sigad im ba|oi im bobai bo
ba|oi i lo|aki oepoeton patokan im boe|oe' to|oe no poe-
loe' no boenga', kom posibotak in da|an. Nion in tango-
tangoian: |oemonggai. Kon do|aag i Singkoeton bo i
Dajag toempala bangonan i āōg tongo boenga', ban-
deraan. Aka noeronsina, banderaan in sikajoe tongo
boenga', oeda-oeda soetara; aka deeman noeronsina,
jo banderaan in sikajoe tongo doea. Kon singgai inta
toea momia ko ito-itog: mopogotoep i loetam, koelin-
tangan, mobaboelang, motōp bo onoe-don.

Naonda i nosadia-don, jo momantoe'-don kong goe-
hangēā lima, onommaimomali' kon totali'an toea.

Bontat im bandera doengkoelōn: sikajoe patoali-
moena, boli mopoe|oe' no rea|; aka dia', sikajoe bondoi,
boli mopoe|oe' no rea|. Aka dia' doman in sikajoe,
bontaton im baki to|oe, molimboeng tobatoe'. Boe|oe'
inta pinatok to|oe no poe|oe' toea, bontaton im pindan,
baki, tampelan, |ongkab, toengkoedon, mongiibog, mo-
ngo onoe-don. Nion komintan podoedoei i ibog nai
togi gadi' kom bobai.

Naonda i modait-don bontaton (tataton) i longgai
(boe|oe') doengkoelōn modapot kon to|oe no poe|oe'
toea, jo moigoem bidon kon tatat im bandera nogin-

hiervoor moet toch worden verzocht de toestemming of wel de instemming van het dorps hoofd, en de instemming der oudsten. Is door het dorps hoofd verlof gegeven, of wel is het verzoek ontvangen door het dorps hoofd met instemming, eerst dan gaan elkaar gezanten zenden de ouders der verschillende zijden (bruidschatten).

Den dag waarop dat bruidschatten plaats vindt, de grens van het huis der bruid en van het huis van den bruidegom moet in de lengterichting worden beplant met een dunne bamboesoort, dertig stuks, aan weerszijden van den weg. Dit wordt gewoonlijk genoemd: zich verschansen. Op het erf van S. en van D. wordt gelijkelijk opgericht één (lange) bamboe, waaraan een vlag wordt gebonden. Indien men wederzijds van adel is, wordt aan (die bamboe als) vlag gebonden één antieke doek, een zijden oeda-oeda; is men niet van adel, dan wordt er (als) vlag aangebonden een andere antieke doek. Op dien dag houdt men verschillende spelen: men laat een geweer afschieten, bespeelt het vijf-bekken-instrument, houdt hanengevechten, dobbelt, en wat al niet.

Nadat men klaar is, stelt men vijf of zes oudsten aan om te regelen die bruidschatterij.

Het omhouwen van den eersten vlagge(stok) (daarvoor moet gegeven worden): een patoali-moena-doek, prijs tien realen. Als die er niet is, dan een bondoidoek (and.: mondoi), prijs tien realen. Als er ook geen antieke doek is, dan wordt (die bamboe) omgehouden door (het geven van) drie koperen bladen en één rond koperen blad. De dertig geplante dunne bamboe's worden omgehouden door (het geven van) borden, koperen bladen, zwaarden, lansen met lang lemmer, lansen, al naar wordt gewenscht, of wat ook. Dat alles volgens den wensch der gezamenlijke ouders der bruid.

Nadat geheel is weggekapt de hindernis (de dunne bamboes) vanaf de eerste tot die dertig, dan wordt weer gevraagd den tweeden vlagge (stok)

doea, tataton in sikajoe patoali-in-sinoemi, boli opat no real. (Aka adi' nooeronsina bo adi'-pa goeja-goejang, jo bontat im bandera doengkoelön ogoi kon datoe; aka deeman nooeronsina, jo ogoi kon tompoenoe'on)⁵⁹.

Moïdoedoei moïgoem ko „|o|anan ko |anang“: boetoeng-i-ata opat, kolima im pangkoinja. Moïdoedoei moïgoem kom „poponikan kon toekad“, lima no tontaga'; tongo tontaga doman pindan tobatoe', tokodojowa pindantotaid. Moïdoedoei moïgoem kon „totoi o|abat“: toengkoedon tongo mata, boli mopoe|oe' no real. Moïdoedoei moïgoem ko „|ampangan kon tonom“: tampelan tongo mata, boli to|oe no real. Moïdoedoei moïgoem kom „pinota|oian ko joeäng“: boetoeng i ata onom, kopitoe im pangkoinja, tompangkoian⁶⁰ in taroedoeng tongo boenga', boli dojowa no poe|oe' no real. Moïdoedoei kon toea ki togi gadi' kom bobai moïgoem kom „pinotoendoe'an kom ba|oi“: boetoeng i ata onom, kopitoe im pangkoinja, tompangkoian in toengkoedon-(i)randak tongo mata. Moïdoedoei moïgoem kom „pinolib'o'an kom ba|oi“: tongo soekoe pinomaja pindan i moena. Moïdoedoei moïgoem kom „pinotagoe'an kon sising-siriboea oea|oe no siät“: tongo ringgi. Moïdoedoei moïgoem kom „pinobonoean kon sising“ binonoe kon tapoe|oe': boli tongo ringgi, takoion kom pindan i moena kopoe|oe', boli to|oe no soekoe.

om te kappen, die wordt weggekapt door (het geven van) een patoali-in-sinoemi-dock, prijs veertig realen. [Indien de kinderen van adel zijn en ook (allebei) de oudsten uit het gezin zijn, (het geschenk) voor het omkappen van de eerste vlag wordt gegeven aan den vorst; als zij niet van adel zijn, dan wordt het gegeven aan den tompoenoe'on (paleisbeambte, die wel als waarnemend vorst fungeerde).]

Vervolgens vraagt men (om een geschenk voor) het oversteken van de goot: boetoeng-i-ata-(borden) vier, een vijfde ding is het begin ervan (daarop worden de borden o.z.t.z. gepresenteerd). Vervolgens verzoekt men (om een geschenk voor) het beklimmen der trap, vijf treden; één traptrede (vraagt) ook één bord, een tokodojowa-totaid-bord. Vervolgens verzoekt men (om een geschenk voor) de balustrade-brug: één lans, prijs tien realen. Vervolgens verzoekt men (om een geschenk voor) het overstappen van den drempel: één zwaard, prijs drie realen. Vervolgens verzoekt men (om een geschenk voor) het vroegere gaan door de binnenruimte van het huis: boentoeng-i-ata-(borden) zes, een zevende ding is het begin ervan (van dien stapel borden), bijwijze van begin (grondslag) worden ze voorzien van één taroedoengdoek, prijs twintig realen. Daarna de ouders der bruid verzoeken (om een geschenk voor) het vroegere aanwijzen van het huis: boetoeng-i-ata-(borden) zes, een zevende ding is het begin ervan, bijwijze van grondslag wordt er aan toegevoegd één randak-lans. Vervolgens verzoekt men (om een geschenk voor) het vroegere vragen naar het huis: één soekoe (40 duiten) of een antiek bord. Vervolgens verzoekt men (om een geschenk voor) het vroeger opbergen van siriboea-ringen acht stuks: één rijksdaalder. Vervolgens verzoekt men (om een geschenk voor) het vroegere indoen van een ring (die) is ingedaan in een tapoe|oe'-doosje: prijs een rijksdaalder, (die) wordt geplaatst op een antiek kopoe|oe'-bord, prijs drie soekoe (3×40 duiten = f 1.—).

Nion komintan poojoeonon, dia' mobali' bo dia'.

Mopa|oet i nion, moïgoem kon „tali' kong gopot”:⁹¹ boetoeng-i-ata siow, kopoe|oe' im pangkoinja, lima i limitoe', tompangkoian in sikajoe oeda-oeda tongo boenga', boli to|oe no poe|oe' no rea|. Aka kohongian, sikajoe mo|oenow, boli onom no poe|oe' no rea|, |olitoe'-anēā sikajoe, boli dojowa no poe|oe' no rea|, takoion ko a|oes (pindan kelo).

Tali' kong gopot sinogoesilai togi gadi'.

„Tali' kom bonaang”,⁹² nion im boetoeng i ata siow, kopoe|oe' im pangkoinja, lima i limitoe', mangalenja: siow no pogoekatan im pindan i moena, totosiw⁹³ no pata' in tongo po|oetoedan, lima no loetoed im politoe'on; totok i moena, insiowēā, politoe'on ko sikajoe oeda-oeda tongo boenga', boli in to|oe' no poe|oe' no rea|; maja'-monag, ioea|oenja, |olitoe'-anēā sikajoe patoali-moena, boli mopoe|oe' no rea|; moïdoedoci, impitoenja, politoe'on ko |aka inggeris, boli onom no rea|; maja'-monag, inggonomēā, limitoe' ko |aka, boli in to|oe no rea|; maja'-monag, ilimanja, tampelan mangindano, boli in to|oe no rea|; maja'-monag, inggopatēā, bongkol tongo boenga', boli in tongo rea|; moïdoedoci, into|oenja, sikajoe moïntok, boli in dojowa no soekoe; maja'-monag, indoeanja, tongo soekoe; kon toea maja'-monag, in tontoeminja, tongo soekoe.

Dat alles moet er zijn, het kan niet niet (het is noodzakelijk).

Is dat afgelopen, (dan) verzoekt men om den bruid-schat op de lig- en slaappleats: boetoeng-i-ata-(borden), negen, een tiende ding is het begin ervan, vijf (van die borden) zitten op een ander geschenk, bijwijze van grondslag wordt (die stapel) voorzien van één oeda-oeda-doek, prijs dertig realen. Indien men van adel (kohongian) is, dan een groene antieke doek, prijs zestig realen, zijn gewone zitplaats (nl. van dien doek) is een antieke doek, prijs twintig realen, die wordt geplaatst op iets fijns (een kelo-bord).

De bruidschat op de lig- en slaappleats is het vast-gestelde deel voor de ouders.

De bruidschat op het voorste (verhoogde) gedeelte van den vloer, die (bestaat uit) boetoeng-i-ata-(borden), negen, een tiende ding is het begin ervan (van dien stapel), vijf die zitten (op een bijgeschenk), d.w.z. negen zijn de plaatsen waar worden gezet antieke borden, iedere negen stuks vormen één stapelplaats, vijf stapels moeten worden gezet (op een ander geschenk); allereerst, de negende (stapel) moet worden gezet op één oeda-oeda-doek, prijs dertig realen; naar beneden gaand, de achtste, zijn gewone zitplaats is een patoali-moena-doek, prijs tien realen; vervolgens, de zevende moet worden gezet op een jaka-inggeris-doek, prijs zes realen; naar beneden gaand, de zesde zit op een jaka-doek, prijs drie realen; naar beneden gaand, de vijfde (zit op) een zeerooverswaard, prijs drie realen; naar beneden gaand, (het bijgeschenk van) de vierde (stapel) is één lendendoek (gordel), prijs één reaal; vervolgens, (het bijgeschenk van) de derde is een kleine doek, prijs twee soekoe; naar beneden gaand, (het bijgeschenk van) de tweede is één soekoe (= 40 duiten); en dan naar beneden gaand, (het bijgeschenk van) de eerste is één soekoe. (Van zoo'n klein bijgeschenk wordt niet gezegd, dat de borden daarop „zitten”, want dit „zitten” heeft vooral betrekking op waardevolle dingen, in het bijzonder op antieke doeken).

Pindan inta nion siow no pogoekatan, totsiow nion komintan a|oes (pindan i moena) inta pili'on: aka karoegon-mai konoekoe bo monangko|, ba|oeian. Nion komintan mogampil kom poninit. Aka sinaliota' tongopi', pokiba|oei.

Naonda i mopa|oet-don in tali' kong gopot bo kom bonaang, jo moigoem bidon kon „tali' ko joeang⁹⁵”: boetoeng-i-ata onom, kopitoe im pangkoinja, tompangkoian in sikajoe mo|oenow, tongo boenga'.

Noroepa-roepa doman im poigoemon: moitangoi kom boeta', toempang, lojang, sikajoe, pindan, onoe-don. Kon toea moigoem imosia kon sikajoe mo|oenow, taroedoeng, oeda-oeda, sikajoe onoe-don, mopoe|oe' no boenga'. Oekaton-monag tongo boenga' pinomaja' dojowa, to|oe-mai no boenga', sinarima-don kong kopia-pia. Moïdoedoei moigoem kom pindan lima no gatoet, i pindan moena. Oekaton-monag im pindan mopoe|oe'-mai. Kon toea moigoem bidon kom boeta', mopoe|oe' no boeta'an⁹⁶. Pogoeman-monik: tongo boeta'an. Moïdoedoei kon toea moigoem bidon kon toempang, mopoe|oe' no bambanan⁹⁷. Mooekat-monag tongo bambanan, pinomaja' dojowa-mai no bambanan. Ai-notoelid in toea, moïdoedoei moigoem kom baki mogatoet. Oekaton-monag im baki mopoe|oe'-mai.

Nion inta tango-tangoian: momontoejoeng⁹⁸. Tali' inta momontoejoeng nion, noroepa-roepa-mai im poigoemon, pinoekoe| joko' onoe-don, komintan poigoemon.

Die negen stapels borden, ieder van die negen (stapels) bestaat uit allemaal fijne (borden) (antieke borden), die worden uitgezocht: wanneer er met den nagel langs wordt gestreken en deze blijft even steken (op een ongelijkheid of op een barstje), dan wordt (dit bord) vervangen. Al deze borden, (er wordt voor gezorgd dat er) steeds in de nabijheid is een afveegdoek. Als ze een weinig verweerd zijn, wordt verzocht ze te vervangen.

Nadat zijn beslag heeft de bruidschat op de lig- en slaappleaats en het voorste (verhoogde) gedeelte van den vloer, dan verzoekt men weer om den bruidschat in de midden-binnenruimte (van het huis): boetoengi-ata-(borden), zes, een zevende ding is het begin ervan (van dien stapel), bijwijze van grondslag worden (die borden) voorzien van één groenen antieken doek.

Ook van allerlei wordt nog gevraagd (als het bovengenoemde reeds voldaan is, dat er moet zijn), er komt genoemd te worden, grond, sago, koperen bladen, antieke doeken, borden, wat (ze) maar (willen). (Hierbij mag echter worden afgedongen.) Dan vragen zij (bijv.) om groene antieke doeken, taroedoeng-doeken, oeda-oeda-doeken, of welke antieke doeken ook, tien stuks. (Als er dan) wordt neergelegd één of twee of soms drie stuks, wordt het ontvangen met instemming. Vervolgens verzoekt men om borden, vijf honderd stuks, antieke borden. Er worden neergelegd ongeveer tien borden. En dan vraagt men weer om grond, tien stukken. Er wordt opwaarts gezegd: één stuk grond. Daarop vraagt men weer om sagoboomen, tien verzamelingen van groepjes sagopalmen. Er wordt neergelegd (in figuurlijken zin) een verzameling, of wel twee verzamelingen van groepjes. Is dat in orde, dan vraagt men vervolgens om honderd koperen bladen. Er worden neergelegd ongeveer tien bladen.

Dat wordt gewoonlijk genoemd: ophoopen. Een bruidschat, die zoo wordt opgehoopt, van allerlei wordt gevraagd, wat er maar aan bruidschatgoederen is, wat ook, om alles wordt gevraagd.

Mobali' in totali'an ko joeang, jo momali' bidon kon „tali' i lojakinja dojowa”. Tali' i lojakinja tobatoe': boetoeng i ata onom, kopitoe im pangkoinja, tompangkoian in sikajoe, boli mopoe|oe, no real. Aka dia' in sikajoe, tompangkoian im baki to|oe, molimboeng tobatoe'. Aka dia' doman im baki, mobali' doman in tompangkoian im boeta', boli mopoe|oe', pinomaja' toempang, boli mopoe|oe' no real. Na' doman nion tali' i lojakinja inta tobatoe' toea: boetoeng doman i ata onom, kopitoe im pangkoinja. Oempaka lima, onom-mai ing ki lojaki i Dajag toea, tonga' doman dojowa nion inta tali'on. Joko', inta ponali' ko i lojakinja dojowa nion, pindan-bi' doemoel'ong, asal dia' no|a|oe, pinomaja' pindan inta dia' nogabang, deeman bidon a|oes.

Naonda i nobali'-don in „tatat i longgai”, „tali' kong gopot”, „tali' kom bonaang”, „tali' ko joeang”, bo „tali' i lojakinja dojowa”, nion in tango-tangoian: no|apat-don in totali'an (mokotali').

Mopa|oet-makow mototali'an inta toea, jo ki togi gadi' ko lojaki mokitoeli'-don i joko', si a-nokotali'. Naonda ing kotonggimok⁹⁹ im pooigoem nai togi gadi' kom bobai ko joko', na' doman nion ing kotonggimok nai togi gadi' ko lojaki moigoem kon tombonoe i lojang, toeli' i joko', si a-nokotali'.

Heeft plaats de bruidschatteij in de midden-binnenruimte (van het huis), dan vindt ook plaats de bruidschat voor de twee broeders (der bruid). De bruidschat voor één broer van haar is: boetoeng-i-ata-(borden), zes, een zevende ding is het begin ervan (van dien stapel), bijwijze van grondslag worden ze voorzien van een antieken doek, prijs tien realen. Indien er geen antieke doek is, dan wordt (die stapel) bijwijze van grondslag voorzien van drie (langwerpige) koperen bladen en één rond. Als er ook geen koperen bladen zijn, kan ook bijwijze van grondslag er aan toe worden gevoegd grond, ter waarde van tien (realen), of sago, ter waarde van tien realen. Aldus is ook de bruidschat voor dien anderen broeder: ook zes boetoeng-i-ata-(borden), een zevende ding is het begin ervan. Al zijn de broeders van die Dajag vijf of zes, alleen die twee maar moet bruidschat worden gegeven. De goederen, waarmee de bruidschat wordt voldaan aan die twee broeders, (dat) zijn slechts gewone borden (goedkoope), maar ze mogen niet gescheurd zijn, ofwel geen schaadige borden, het zijn heusch geen fijne.

Nadat zijn beslag heeft „het omkappen van de hindernis”, de bruidschat op de lig- en slaapplaats, de bruidschat op het voorste (verhoogde) gedeelte van den vloer, de bruidschat in de midden-binnenruimte (van het huis), en de bruidschat voor de twee broeders van haar, (dan) wordt dat gewoonlijk genoemd: al beëindigd is de bruidschatteij.

Is dat elkaar bruidschatten afgeloopen, dan verzoeken de ouders van den bruidegom om vergoeding voor de bruidschatgoederen, want (zij) hebben al den bruidschat kunnen voldoen. Zooals de schraapzucht was van de manier waarop werd verzocht door de gezamenlijke ouders der bruid om bruidschatgoederen, aldus ook is de schraapzucht der gezamenlijke ouders van den bruidegom bij verzoeken om den inhoud der koperen bladen, de vergoeding voor de bruidschatgoederen, want (zij) hebben al den bruidschat kunnen voldoen.

Naonda i nołapat-don in tali', jo ki togi gadi' kon dampig im bobai mokiołoed ing kaanon, toeli' i joko', ko lojang, siow no lojang, bo pomama', siow im pomama'an tombi', bo losing, siow no bobong. Kaanon inta pomonoe ko lojang siow toea, komintan kaanon inta doengoe'on kopiaan. Lojang doman tobatoe' ompatan i londoe'an in sinombatod,¹⁰⁰ siow no londoe'. Mopałoet in toea, boeion tałogan im binaroendak,¹⁰¹ siow doman no londoe'. Moıdoedoei boeion tałogan im baıl, siow doman no londoe'. Mopałoet in toea, oekaton-monag in tomponoja'-¹⁰² nja : manoeek toeloeg ijojokan, toemongo-batoe', dongka doman mogaat kong kompong. Moıdoedoei kołobanmonag in toja' bakasang, tongo boenga' na' digoe.

Baki siow no lojang nion, komintan bonoean ing kaanon, totsiow no londoe' in sinombatod, binaroendak, baıl, manoeek toemongo-batoe', toja' toemongo-boenga'.¹⁾ Naonda i moımok-don komintan, jo kaanon siow no lojang toea, bo tompoınoemēā taki-takin in tompomama'nja¹⁰⁴ toea, atodon-don im bobato, pino-maja' goehangēā minta, taki-takin nai togi gadi' kom bobai toea, motoeli' ko joko'.

Moıbaja'-mai, mamagi'-don ing ki togi gadi' ko lołaki bo moboekat magi'-makow ko loja-lojanganēā, moındoi magi'-makow kon tombonoe i lojang toea

¹⁾ Tompoınoeman¹⁰³ i losing toemongo-bobong, pomama'an tombi' toemongo-batoe'.

Als de bruidschat zijn beslag heeft, dan laten de ouders van de zijde der bruid het eten- de vergoeding voor de bruidschatgoederen- opdoen op koperen bladen, (vol), en pruimbenoodigdheden, negen tombi'-pinang-doozen (vol), en palmwijn, negen bamboe's (vol). Het eten, waarmede gevuld worden die negen bladen, alles is eten dat zorgvuldig gekookt wordt. Ieder blad wordt belegd met bamboe's (van één geleding) die gevuld zijn met in bladeren verpakte en zoo gekookte rijst, negen bamboe's (vol). Is dat afgeloopen, dan wordt er weer een laag gelegd van in bamboe gekookte kleefrijst, ook negen bamboe's (vol). Vervolgens wordt er weer een laag gelegd van in bamboe gekookte sago, ook negen bamboe's (vol). Is dat gereed, dan wordt neergelegd wat als toespis ervan dient: een vetgemeste haan, bij ieder blad met eten één, alleen de ingewanden zijn ervan gescheiden (eruit genomen). Vervolgens wordt (de inhoud van ieder blad) benedenwaarts bedekt met een (gedroogde) bakasang-visch, één, zoo groot als een wan.

Die negen bladen, alle worden gevuld met eten, ieder (blad) met negen bamboe's met in pakjes van bladeren gekookte rijst, (negen bamboe's met) gekookte kleefrijst, (negen bamboe's met) gekookte sago, één kip, één visch. Als bijbehorende drank wordt er aan toegevoegd palmwijn, bij ieder (blad) één bamboe (vol), (en) bij ieder (blad) één tombi'-pinangdoos. Is alles bijeen, dan worden die negen bladen met eten en wat als bijbehorende drank ervan (wordt verstrekt), te zamen met wat als die bijbehorende pruimbenoodigdheden (wordt gegeven), weggebracht door het dorps-hoofd, of wel de oudsten, te zamen met de gezamenlijke ouders van die bruid, vergoedende de bruidschatgoederen.

Zijn (ze) aangekomen, dan komen de ouders van den bruidegom en openen her- en derwaarts de verschillende bladen, kijkende her- en derwaarts naar den inhoud van die bladen

(dia'-bi' mongaan).

Ontonganēā-mai, kainia: „Onda-bi' dega' i ipoet in toja' inta naa? Doī iakoeoi mongaan, sin toja' inta naa dongka agat im pinongaanan-monimoe”. Kon toea ogoian-don in tongo boenga', tolioe i ipoet in toja' inta poigoemonēā toea. Aka dia' in toja', joko' moekat-monag. Moīdoedoei kainia: „Onda-bi' in sida|om i manock inta naa? Doī iakoeoi mongaan, sin dongka agat im pinongaanan-monimoe”. Kon toea ogoian-don i manock tobatoe', tolioe in sida|om inta poigoemonēā toea. Moīdoedoei kainia: „Onda-bi' i agat ing koīto' inta naa? Dia'-bi' nongopoeling¹⁰⁵! Doī iakoeoi mongaan, sin dongka agat-monimoe”. Kon toea ogoian bidon im ba|oen tobatoe', tolioe inta poigoemonēā toea. Aka dia' inta poigoemonēā toea, joko' moekat-monag. Moīdoedoei kainia: „Onda-bi' im bogat im pajoi poe|oet, inta agat im pinomaroendakan naa? Dega' dongka agat-monimoe?” Kon toea ogoian bidon im bogat toemongo-gantang-mai. Moīdoedoei kainia: „Onda-bi' doman im bogat, agat im pinonombatodan inta naa?” Kon toea ogoian bidon in dojowa, to|oe-mai no gantang. (Nion komintan podoedoei i oigoemēā). Kon toea moboci bidon in sia moīndoi kom batoe'an i lojang, tanow magi'-makow, Onoe inta dia' inontongēā kom bonoe i lojang toea, toea im poigoemonēā. Ontonganēā-mai ko lojang tobatoe', kainia: „Moigoem-pa iakoeoi ko linggaga' ing gale', tongo potolo”. Aka dia' moojoeon na' pinoigoemēā toea, jo ogoian i onggalo|ok tongo boenga' na' koekoe|an, bo ogoian doman im pindan, baki, onoe-don, tolioe inta oe|aanēā toea.

(er wordt heusch niet gegeten).

Terwijl hij (de vader) er naar kijkt, zegt hij: „Waar „zou toch wel de staart van dezen visch zijn? Ik wil „niet gaan eten, want deze visch is slechts de rest van „dat waarvan door jullie is gegeten (van jullie al ge- „houden maaltijd)”. En dan wordt (hem) gegeven één visch, als vervanger van den staart van den visch, die door hem daar wordt gevraagd. Als er geen visch is, zet men goederen neer (voor hem). Vervolgens zegt hij: „Waar toch is de lever van deze kip? Ik wil „niet eten, want het is slechts de rest van hetgeen „waarvan door jullie is gegeten”. En dan wordt (hem) gegeven één kip, als vervanger van de lever, die door hem daar wordt gevraagd. Vervolgens zegt hij: „Waar wel is de rest van deze sago? (De bamboe's) zijn „warempel niet allemaal vol! Ik wil niet eten, want het is „slechts jullie rest.” En dan wordt (hem) weer gegeven één pak sago, als vervanger van dat wat door hem daar wordt gevraagd. Als er niet is, hetgeen hij daar vraagt, men plaatst goederen neer. Vervolgens zegt hij: „Waar „toch is de gestampde rijst van de kleefpadi, die de rest is „van hetgeen waarvan deze in bamboegekooktekleefrijst „is genomen? Waarschijnlijk is het slechts jullie rest?” En dan wordt (hem) weer gegeven rijst, ongeveer één gantang. Vervolgens zegt hij: „Waar toch wel is de „gestampde rijst, de rest van deze in bladeren verpakte „en in bamboe gekookte?” En dan wordt (hem) weer gegeven twee of drie gantang (rijst). (Dit alles volgens zijn verzoek.) En dan kijkt hij weer opnieuw in ieder blad, speurende her- en derwaarts, wat niet door hem wordt gezien in die bladen, dat vraagt hij. Terwijl hij een schotel bekijkt, zegt hij: „Ik verzoek nog om hersens „van garnalen, één bamboekoker (vol)”. Als niet kan worden verschaft zooals hij daar het heeft gevraagd, dan wordt (hem) gegeven één onggalok-visch, zoo (groot) als een seinblok, en worden (hem) ook gegeven borden, koperen bladen, wat ook, als vervanger van hetgeen waarnaar hij daar heeft gevraagd.

Kon toea moboei bidon in sia mongontong ko inta dia' kom bonoe i lojang, kainia: „Moigoem-pa iakoeoi kon sida|om im bantong”. Aka dia' doman moojoeon na' poigoemonēā toea, ogoian bidon in sia i joko'. Kon toea sia moīndoi magi'-makow ko |oja-|ojanganēā bo moigoem ko inta dia'. Komintan nion moojoeon magi' joko'.

Kon toea kainia: „Akoeoi nopa|oet-don nongaan. Onda im ponginsingakoe?” Kon toea ogoian bidon im pindan, onoe-don inta koībogēā. Moīdoedoei kainia: „Onda-ka kong ga|as tongo doseng, polimoemoe-gankoe?” Kon toea ogoian bidon ing ga|as, inta pinoigoemēā toea. Aka dia' ing ga|as, ogoian im pindan, joko' onoe-don. Kon toea moboekat bidon in sia kom pomama'an, kainia: „Onda ing ki agat in tabakoe' inta naa? Gama'-mai tongo |ondoe'! Onda ing ki agat in silon inta naa? Gama'-mai tongo takat! Onda ing ki agat i mama'an naa? Onda ing ki agat i oboejoe'?” Limitoe'-makow in sia bo mopoginta'-mai inta dia'. Aka dia' moojoeon na' pinoigoemēā toea, nion komintan moekat-monag joko'.

Naonda i mopa|oet-don-makow mototali'an toea, jo boeion-don im bobato pojotakaan¹⁰⁶ ing ki togi gadi' ko |olaki bo ki togi gadi' kom bobai, sin taja doea, pinomaja' ki togi gadi' kom posi-posibotak, a¹⁰⁷ noko-koerangan kong gina, pinomaja'a nopopadatan, si a nototali'-an, nongongeloan¹⁰⁸, pinomaja' a nongongoe-laan¹⁰⁹ kong koībog nai togi gadi' kom posi-posibotak, Sebab nion baja'an im bobato, pinomaja' ing gochangēā minta, bo pojotakaan bo sigadon in singog, kainia: Naaiā oele, ing kamoenda ki togi gadi' kom posiposibotak, dika-don mokokoerangan kong gina, pinomaja' mototalilo|o'an¹¹⁰ kong gina. Onoe bo onoe-ka in tangko' ing gina in tobatoe'-tobatoe' ko|aboeng pinomaja' singgai inta naa, jo pomia-don ko likoed

En dan gaat hij weer opnieuw kijken naar hetgeen niet in de bladen is, hij zegt: „Ik verzoek nog om een lever van een koe-antilope”. Als weer niet kan worden verschaft zooals hij daar het vraagt, worden hem weer goederen gegeven. Daarop kijkt hij her- en derwaarts in de verschillende bladen en verzoekt om hetgeen er niet is. Dat alles verschaft herwaarts goederen.

Vervolgens zegt hij: „Ik ben al klaar met eten. Waar „is mijn tandenstoker”? (iets waarmee ik mijn tanden kan schoonmaken). Dan worden (hem) weer borden gegeven, (of) wat hij maar wenscht. Vervolgens zegt hij: „Waar toch zijn glazen, één dozijn, waaruit ik „kan gorgelen?” Dan worden (hem) weer gegeven de glazen, die hij daar vraagt. Als er geen glazen zijn, worden (hem) borden gegeven, of welke goederen ook. Vervolgens weer opent hij de pinangdozen, hij zegt: „Waar is de rest van deze tabak? Haal hier één bamboe (vol)! Waar is de rest van deze sirih-kalk? Haal hier één pak! Waar is de rest van deze pinangnoten? Waar is de rest van deze sirihstokjes?” Hij zit maar en telt steeds op hetgeen er niet is. Als men niet kan verschaffen gelijk hij daar het heeft verzocht, (dan worden voor) dat alles goederen neergezet.

Wanneer geheel is afgelopen dat wederkeerig bruidschatten, dan moet het dorpshoofd weer met elkaar verzoenen de ouders van den bruidegom en de ouders der bruid, want zij tweeën, ofwel de ouders der verschillende zijden, zijn natuurlijk ontstemd op elkaar, of natuurlijk woest op elkaar, omdat (zij) elkaar hebben gebruidschat, elkaar steeds maar meer hebben gevraagd, of natuurlijk wederkeerig maar raak hebben gevraagd, overeenkomstig de wenschen der gezamenlijke ouders der verschillende zijden. Om die reden gaat het dorpshoofd, of wel de oudsten, er heen en verzoent (hen) dan met elkaar en stelt een grens aan de woorden, hij zegt: „Nu vrienden, gij tweeën, de ouders van „de verschillende zijden, weest niet meer ontstemd op

ing gina, kon dia' dinongog im bongolan, pinomaja' inontong i mata. Si a nototoelidan kon totali'an, ko atorang pinorigon i mogogoejang, ko atorang i intau motoniboe|oi, pinake' ko lopa' im Bolaang Mongondow".

„elkaar in het hart, of wel koester geen wrok meer
„tegen elkaar in het hart. Wat dan ook de meenings-
„verschillen van ieder mogen zijn gisteren of wel
„dezen dag, doe ze toch achter den rug der gedachten
„dat (het is alsof) ze niet zijn gehoord door het oor,
„of gezien door het oog. Want reeds is wederkeerig
„in orde gemaakt de bruidschatterij, de regeling be-
„krachtigd door de voorouders, de regeling voor de
„mensen die trouwen, die wordt gebruikt op de
„vlakte van Bojaang Mongondow”.

AANTEKENINGEN.

Het hier gegevene Bol. Mongondowsche stuk werd vele jaren geleden op mijn verzoek door een eenvoudigen Mongondower, oud-leerling van een Zendings-school, opgesteld. Zijn potlood-mededeelingen gaven natuurlijk weer, hetgeen hij in zijn eigen omgeving zag en hoorde en van veel ouderen dan hij had vernomen. Het zal wel overbodig zijn op te merken, dat niet in ieder dorp van Bol. Mong. altijd precies zóó werd gehandeld en gesproken gelijk hier wordt gedaan. Wel durf ik verklaren: dit opstel geeft in het algemeen een heel goed beeld van verloven en trouwen in het Bolaang-Mongondowsche in vroegere jaren. Tegenwoordig is veel van hetgeen vroeger in eere was, aan het verdwijnen. De herinnering eraan leeft echter nog krachtig voort. Dit heb ik weer eens extra kunnen merken, toen ik in zeer ver uiteen gelegen dorpen bij verschillende menschen naar deze dingen informeerde. Wat was men er dadelijk dan weer geheel in! Maar wat ik vooral van belang acht, is dat de hier liever niet genoemd willende worden verteller ons een stuk tekst heeft geleverd, hetwelk door zijn vele stereotiepe uitdrukkingen en mededeeling van al in het vergeetboek rakende gebruiken, van bijzondere waarde is te achten. Een enkelen keer had de verteller zich wel iets hoffelijker kunnen uitdrukken, noemt hij wel eens iets bij den naam wat men in de kringen der aanzienlijken liever omschrijft. Maar ik meen te mogen zeggen: de verteller had niet de bedoeling plat of grof te zijn; hij gebruikte de in zijn omgeving gangbare woorden. Wel komt het in deze streken nogal eens voor dat op zichzelf heel goede woorden niet in iederen kring meer bruikbaar zijn, daar ze fijner besnaarden te hard klinken of wel door dubbelzinnige duiding een onkiesche beteekenis hebben gekregen.

In de door het Koninklijk Instituut voor de Taal-, Land- en Volkenkunde van Nederlandsch Indië uitgegeven Bijdragen, deel 85, afl. II-IV en deel 86, afl. I, is opgenomen een spraakkunst van het Bolaang Mongondowsch. In de hieronder volgende aantekeningen zal herhaaldelijk naar deze spraakkunst worden verwezen. Korthedshalve wordt deze dan echter niet genoemd, noch de bladzijden ervan; alleen de paragrafen zullen worden vermeld.

1. *kantang*, *mongantang*: vasthouden met de hand, beetpakken; *kantang* beteekent ook: verloofde. *ko-an* kunnen wel abstracte zelfst. n.w. vormen (§ 119) maar hier hebben we, m. i., niet met het prefix *ko-* te doen, doch met gereduplicateerd grondwoord + - *an* (§ 226, vooral het slot).
2. *boefoi*: echtgenoot(e); *motoniboefoi*: trouwen; *pototoniboefoi*: de wijze of manier waarop of de omstandigheden waaronder een trouwerij zal plaats hebben; -*in-* vormt hier den verleden tijd (§ 35 v. v. en § 186). Voor *tont-* zie § 140, en voor reduplicatie + prefix *po-* § 213.
3. *naja doea i* - de genitiefvorm van *taja doea*: zij tweeën - duidt aan dat de twee genoemde personen bij elkaar behooren, een eenheid met elkaar vormen. Voor *taja* zie § 236, en voor de vormen *inaja* en *naja* § 238, 239, 242.
4. *Oea'*: gewoonte, vaststaand gebruik, wat nu eenmaal zoo is of vanzelf spreekt.
5. *dajow*: heester met gekleurde bladeren; *mondajow*: loven, prijzen; *mokidajow*: lof uitlokken (§ 67); *mokokidajowan*: elkaar prijzen, het hof maken. Voor gereduplicateerd *moki-* zie § 77.
6. -*don* is vaak te vertalen met: al, reeds, heeft ook bevelende kracht (§ 252 en 253 g).
7. *moena-moena-mai*: allereerst, in het begin. De herhaling geeft meermalen een soort comparatief, ook wel superlatief, te kennen (§ 197), terwijl -*mai* hier aan het geheel een ietwat accidenteel karakter geeft (§ 251). Het oorspronkelijke grondw. is *oena*: voorgaan, vooruitgaan.

8. *balitoemboei*: grap, aardigheid, scherts; *bobalitoemboeian*: grappenmakerij(en). Door reduplicatie + *-an* worden o. m. abstrakte zelfst. n. w. gevormd (§ 226).
9. *tongkana'*: terwijl, zoo ongeveer, afwachten, waarnemen; *ponongkana'an*: tijd waarin men iets afwacht, bijv. hoe de uitwerking van medicijn zal zijn. Voor de beteekenissen van *po-an* zie § 36, voor *-ëä* § 239.
10. *-makow* heeft varieerende beteekenissen: derwaarts, geheel, heelemaal, goed en wel, afgeloopt, steeds, voortdurend (§ 251 onder 3). Door de herhaling wordt de betekenis van *moonggot*: lang, van tijd, wat vluchtiger.
11. *Moï-* duidt aan dat een handeling toevallig, onverwachts, plaatsgrijpt (§ 89); *agf'*: komen.
12. *ambe* kan zoowel aanspraakwoord zijn (§ 241) als een soort tusschenwerpsel, dat meermalen te kennen geeft een dralen met een antwoord: nou ja, och hoe zal ik het zeggen . . . (§ 269), ook wordt het veel gebruikt om welwillendheid of medelijden op te wekken.
13. *kitada*: wij tweeën (§ 236).
14. *poboeloion*: zal tot echtgenoot (*boeloï*) worden genomen, getrouwd worden. Er zijn er, vooral in de kringen der aanzienlijken, die deze uitdrukking te hard ofwel onkiesch vinden en daarom liever spreken van *tonggadf'*: als kind maken of erkennen. M. i. zit in *poboeloion* echter niets wat aanstoot behoeft te geven. Wel is mij meermalen gebleken dat oorspronkelijk absoluut fatsoenlijke woorden vanwege dubbelzinnige duiding een minder eerbare betekenis verkrijgen, zoodat sommigen die woorden maar liever niet meer bezigen.
15. *doedoei*: volgen; *kodoe-kodoedoei*: volgzaam, geheel of gaarne geneigd tot volgen. Deelt *ko-* niet in de herhaling, dan andere betekenis: *kodoedoe-doedoei*: bezig met volgen, al volgende (§ 204).
16. *no-* vormt den verleden tijd van *mo-* (§ 32). *Mo-an* kan veelal vertaald worden door: met elkaar . . . . . (§ 39), terwijl de reduplicatie van het grondwoord dan in den regel duidt op frequentie of intensiteit: *nododoedoeian* kan dus vertaald worden door: met elkaar goed tot overeenstemming gekomen of in de goede volgorde.

17. *-mai* heeft hier vluchtig-makende kracht: ongeveer, zoo om en bij . . . . . (§ 251); *toemongo-ringgi* (dus zonder *-mai*) beteekent: ieder één rijksdaalder (§ 176 2e).
- 17a. Hier had de verteller zich wel iets hoffelijker kunnen uitdrukken, want tegenover a. s. schoonouders valt men bij zoo'n gelegenheid maar niet zoo in eens met de deur in huis. Vooral de mededeeling: „zijn met elkaar verloofd” klinkt wel wat heel kras voor Mongondowsche ooren, als er nog geen officieele bespreking of aanzoek heeft plaats gehad. Deze woorden moeten hier dan ook maar liever verstaan worden als: gevoelen wel sympathie voor elkaar.
18. *taba'* gezant, boodschapper; *popotaba'an*: plaats waarheen of persoon naar wien men iemand zendt (§ 55).
19. *tondoedoet*, *monondoedoet*: onderzoeken, nauwkeurig nagaan. Voor beteekenis *mo - an* bij geredupliceerd grondw., zie aant. 16.
20. *tafoel*: koopen; *potafoeian*: tijd waarop of plaats waar iets wordt gekocht. De begrippen plaats, tijd en persoon dekken elkaar bij de woordvorming (§ 36).
21. *na'* is hier voorzetsel: naar.
22. *bafoen*: proviand, teerkost; *to-* beteekent vaak: gelijkend op wat het grondw. zegt, zooiets als . . . . . (§ 126); *li-* heeft verkleinende kracht (§ 185). Hier zegt *toli-* dus: een beetje overeenkomend met *bafoen*, bijwijze van teerkost (§ 139), terwijl *-an* door zijn plaatsaanduidende kracht duidt op den persoon aan wien de versnapering wordt gegeven.
23. *sinompoetoe'*; *poetoe'*: hart; *tompoeetoe'*: gelijkend op een hart, hartvormig; *sinompoetoe'*: hartvormig gemaakt mandje of zakje. Door invloed van de *i* moet de *t-* een *s-* worden (§ 128).
24. *lagapan*: vogel. Voor *sino-* zie aant. 23.
25. *impod*, *impodan*: een puntje of stukje van iets afsnijden; *toko-* duidt aan dat alle dingen waarvan sprake is, moeten ondergaan wat het grondw. zegt (§ 133); *tokoïmpodan* wil hier dus zeggen dat van een bundel sirihsokjes alle ongelijk uitstekende puntjes worden afgesneden, opdat alle stokjes van gelijke lengte zullen zijn.
26. *onggot*, *moonggot*: lang van tijdsduur. De volledige herhaling van het met *ko-* afgeleide *onggot*, dus *koonggot-koonggot*, zegt: hoe langer hoe meer (§ 204, laatste gedeelte).

27. *biag*: loot, uitspruitsel, verzorgen, opkweeken; *pojo-* (*po-* + *-oj-*) in verbinding met *-on* geeft vaak te kennen de wenschelijkheid om een veelvoud van subjecten te zamen te . . . . , of met elkaar te . . . . . (§ 81, voor *-on* zie § 187).
28. *mopodo-podongog* (*dongog*: hooren, luisteren); hier deelt *po-* in de woordherhaling. Zie begin Hoofdstuk III en § 198.
29. Ook hier had de verteller zich wel iets hoffelijker kunnen uitdrukken, bijv.: *Aka mogaan kong gina-montimoe, ki togi gadi', Jo akoeol dega' ing koniat-don goemoeat ko imonimoe*: Indien het gemakkelijk mocht zijn voor uw hart, ouders, dan heb ik waarschijnlijk al het voornemen mij van U te scheiden (zie bijv. een zin in § 198).
30. *toemongkoboeoi*: zich gaan aanpassen bij (gelijkstellen met) degenen die een echtgenoot bezitten, d.w.z. zich bezig houden met de voorbereidselen om te trouwen. Soms wordt deze uitdrukking gebruikt in minder eerbare beteekenis, maar dit duidt op verwording (§ 147). Het samengestelde prefix bestaat uit *to-* + *-oem-* + *ko-*; *oem-* beteekent vaak: uit zichzelf doen wat het grondw. zegt (§ 174); *ko-* is hier te vertalen met: bezitter of bezittend (§ 116, 1e); *koboeoi*: in het bezit van een echtgenoot(e).
31. *tamang*: omvatten, omspannen met vingers, armen; *moko-* heeft hier de beteekenis van: kunnen, in staat zijn (§ 58).
32. *oetat*: broeder, zuster; *pogogoetat*: broeder- of familieband; waarmee men de verwantschap onderhoudt; waarmee men zich van zijn familieverplichtingen kwijt, dus ook: verplichte familiebijdrage. Voor *po-* + gereduplicateerd grondw. zie § 213.
33. *bafoi*: huis; de genasaleerde voorslag *i-* geeft een ietwat gewijzigde beteekenis aan het grondw. (§ 89), terwijl *-an* hier o.i. meervoud aanduidt (§ 190); *mongimbafoian* is dus te vertalen met: bij verschillende huizen aangaan, of: steeds weer bij een huis aangaan, wordt wel gebruikt voor leeglopen, maar beteekent ook: op bezoek gaan.
34. *tafoendoi, toemafoendoi*: gaan zitten met de beenen recht vooruit, *sinoemafoendoi*: is gaan zitten (gezeten zijn) met de beenen recht vooruit. Voor het dubbel infix *-inoem-* zie § 175, en voor *-al-* § 179.
35. *sinimingajow* bevat het dubbel infix *-inim-*, de verleden tijd van *-im-* dat in beteekenis geheel gelijk is aan *-oem-*, maar alleen wordt gebruikt bij woorden die in de eerste lettergreep een *-i-*

- hebben (§ 178). Het secundaire stamw. *singajow*: zich richten naar (ook: zich ergens heen begeven, zich ergens tijdelijk ophouden) is samengesteld uit *si-* + *ajow*; *si-* heeft reflexieve beteekenis (§ 162); *mongajow*: op buit uitgaan, ook: op een menschenhoofd uitgaan, of de zeeroovers te lijf gaan.
36. Het samengestelde prefix *mokipo-* kan vaak worden weergegeven met: trachten te doen geschieden, er op uit zijn te laten . . . . . (§ 74); de passieve vorm *pokipo-* + *-an* wil hier bij *singog* (woord, spreken) dus zeggen: Dajag is de persoon bij wie de moeder er op uit is haar aan het spreken te krijgen.
37. *silon*: kalk; *potosilon*: wijze van (sirih)-kalk aanbieden. Uit de beteekenis blijkt dat we hier niet te doen hebben met een prefix *to-*, maar met *po-* + gereduplicateerd grondw. Om opeenhooping van sisklanken te voorkomen, wordt in zulke gevallen de *s-* vaak door *t-* vervangen (§ 28).
38. *silad*, *mosilad*: pinangnoot splijten, snijden (in vieren); *potosilad*: de manier waarop een pinangnoot wordt gespleten, gesneden. Ook hier geen prefix *to-*.
39. *bafoe* wordt vooral gebruikt voor overleden echtgenoot(e), als werkw.: beweenen, rouwdragen; *bafoeon*: (zij) zal beweend worden, zal sterven.
40. *gafoem* is het grondwoord voor samenvloeien, samenkomen; *mojogafoem*: bij elkaar komen, te zamen vloeien. Heel vaak heeft *mojo-* de kracht van: met elkaar doen (§ 78).
41. *bafoei*: veranderen, wijzigen, verwisselen; *simbafoei*, *mosimbafoei*: zich wijzigen (van gedachten bijv.); *monimbafoei*: zich veranderen (vermommen bijv.) ook: wijzigen, verbeteren; *mononimbafoei*: verbeteraar, iemand die gewoon is wijzigingen aan te brengen. Voor *si-* zie § 162 v.v., en voor *mo-* + gereduplicateerd grondw. § 212.
42. *laboe'*: vallen; *tofaboe'*: vallen in oneigenlijke beteekenis; *noifaboe'*: (nu) het zoo valt, toevallig zoo treft.
43. Waar de jonge man hier tot zijn a. s. schoonouders spreekt, had de verteller liever niet het woord *mobaefoi* moeten bezigen, want dit zegt weer zoo dadelijk waar het op staat. En daar houdt men in het algemeen niet van. Mooier klinkt als men in zoo'n geval bijv. verzoekt om voor het meisje te mogen zorgen.

44. *ponimbafoei*: waarmee men zich voorstelt iets te wijzigen (voor *bafoei* en *simbafoei* zie aant. 41); *koponimbafoei*: hebben plan (een voorstel bijv.) te veranderen.
45. *monoetoei* (van *toetoei*): volgen, koersen, ook: vertellen, spreken.
46. *pinokipoegoemanan* (van *oeman*) beteekent hier: de persoon aan wien is opgedragen het te zeggen. (§ 74).
47. *nai* is een verkorting van *naja*, hetwelk een vorm is van het oneigenlijke pers. v. n. w. *taja* (§ 236). Dit *taja* en de hiervan afgeleide vormen duiden aan dat het door het volgende telwoord genoemde aantal bij elkaar behoort en daarom met „zij” of „deze” of met „-tal” kan worden weergegeven. Voor zelfst. n. w. waarmee personen worden aangeduid, wordt dit *taja* (*naja*) verkort tot *tai*: *tai ama'*: de gezamenlijke vaders (van deze familie bijv.), deze vaders; *nai ama'*: van of door de gezamenlijke vaders; *ko nai togî gadi'*: aan of tegen de gezamenlijke ouders (letterlijk: bezitters van kinderen).
48. *boga'*: arm, behoeftig; *koboga'*: armoedigheid; *koboboga'*: groote armoedigheid (§ 221). Het verleden tijd vormende infix *-in-* duidt in *kinoboboga'* niet op een afgevoerd zijn van het arm-zijn, maar op de voltrekking van het arm-worden en is nu dus een volslagen arm-zijn.
49. *jangko'*, *mojangko'*: gering, zwak, is op dezelfde wijze afgeleid als het juist genoemde *boga'*.
50. *toemoantai*: gaan spreken tot een meerdere, zich veroorloven het woord te richten tot een aanzienlijke. *Tofantai* bevat het infix *-ol-*, hetwelk vooral aangetroffen bij woorden, die een geluid of beweging aanduiden en waarbij frequentie der handeling min of meer vanzelf sprekend is; ook kan *-ol-* te kennen geven: zoiets doen als, of zijn wat het grondw. zegt (§ 180). *Tantai*, *monantai*: zich uitbreiden (van een ziekte bijv.), verspreiden, om zich heen grijpen, overslaan.
51. *adi'*: kind; *tonggadi'*: geschenk van een ouder aan zijn kind, ook: pijl (als een kind van een boog), als werkw.: gelijk een kind maken; *mononggadi'*: kinderen verzorgen, oppassen; opvoeden; *kotongga-tonggadi'*: onder voortdurende of zorgvuldige oppassing (contrôle).
Tonggadi' = *to-* + *adi'*, voor de *-ngg-* zie o. a. § 126, 3e, § 116, 1e, en § 157 — kan als een echt grondwoord met allerlei affixen worden afgeleid, bijv. *tonggadi'on*: iemand gelijk een

eigen kind willen maken, aannemen, of als zoodanig behandelen; *mokitonggadi'*: verzoeken als kind te worden aangenomen of als zoodanig te worden beschouwd. Deze laatste term is ook heel goed op zijn plaats als een jonge man aanzoek doet bij de ouders van zijn uitverkorene, daar deze uitdrukking voldoende laat doorschemeren waar het hem om te doen is.

52. *tongo silad*: een vierde partje (§ 233) en *toemongo-pakada'-mai*: ongeveer één kopje vol, zijn zeer bescheiden uitdrukkingen voor: een flinke hoeveelheid.
53. *ina'*: moeder; *tonggina'*: iets wat als moeder beschouwd kan worden, ook: geschenk van een kind aan zijn moeder (§ 126, 3e).
54. Voor een verklaring van deze termen, zie de noot op blz. 6 v.v. van de vertaling.
55. *pokonika*: trouwtijd. Meermalen heeft *poko-* tijdaanduidende beteekenis: ten tijde van . . . Dit *poko-* kent geen verledentijd-vorm (§ 60).
56. *mokoeroes*. Hier hebben we wel te doen met een verbastering van ons kruis (of munt).
57. *baboejang*: mesje, hetwelk een vechthaan aan de poot wordt gebonden; *mobaboejang*: hanengevecht houden.
58. *monakod*: klimmen, stijgen van hemellichamen; *motakod*: een berg beklimmen (§ 31).
59. *sioep*: beschutte ruimte, zoowel onder een huis als onder een boom; *motonsioep*: nederig van aard; *mopononsioep*: nederig doen zijn.
60. *boli*: schuld; *tomboli*, *monomboli*: schuld maken, geld opnemen; *pinonombolian*: waar geld is opgenomen, bij wien schuld is gemaakt.
61. *kojoeng*, *koemojoeng*: zich stilhouden, verblijfhouden, behoort tot de fijne taal en klinkt bescheidener dan bijv. *doemona'* hetwelk dezelfde beteekenis heeft; *kinoejoengan-makow*: plaats waar (we) zijn gaan verblijven en nu nog steeds wonen, is een heel nederig klinkende uitdrukking voor vaste woon- of verblijfplaats, temeer waar er hier nog aan wordt toegevoegd: van uw slaven. Voor *-in-an* zie § 192; *makow* duidt hier aan dat de vroeger begonnen handeling nog steeds doorgaat (zie aant. 10).

62. *imok*: materialen (voor een te bouwen huis); *mogimok*: zulke materialen verzamelen; *motoimok*: zoiets doen als bij het *mogimok*, wordt hier gebruikt voor muizen en is te vertalen met „verzamelaars”.
63. *monondeaga*: in den stand der huwbare meisjes brengen, is een plechtigheid waarmee vele weken gemoeid zijn; *sinondeaga*: iemand die deze plechtigheid heeft ondergaan.
64. *tobok*, *motobok*: gaatjes steken in dunne dingen, bijv. leer, ooren; *monobok*: het feest van het oordoorboren. Voor de beteekenis van *pino-an* bij dit en de volgende woorden, zie behalve de vertaling, ook § 37.
65. *padat*, *mojopadat*: ontstemd, boos op elkaar, vooral door verkeerd begripen; *kopadatan*: ontstemd komen te worden.
66. *kisima-siman-mai*: zich steeds gereed houden, afwachting zijn. We meenen aan *ki-* reflexieve kracht te mogen toekennen (§ 124); *-mai* heeft hier de beteekenis van: voortdurend, en dikt dus de kracht der woordherhaling nog iets aan (§ 251).
67. *oemonoe* (van *bonoe*): zich in iets begeven, zich ergens instoppen. Wanneer de beginconsonant een *b-* is, dan valt deze weg bij invoeging van *-oem-* en wordt *oem-* dus prefix (174, 3e).
58. *liboe*: omtrek, omringen; *mosiliboe*: zich rondom iets scharen van velen, ook in overdrachtelijken zin; *mojosiliboe*: zich met elkaar rondom iets scharen. Voor *mosi-* zie § 166.
69. *mogilenso*: een hoofddoek ophebben; *mogi-* wordt gevoegd voor woorden die een kleedingstuk, sieraad, wapen enz. aanduiden en beteekent dan: aanhebben, versierd met, voorzien van wat door het grondwoord wordt genoemd (§ 93).
70. *porokantangan*: (de handen) moeten in den toestand van elkaar vattende worden gebracht; *poro-on* = *pojo-on*, maar klinkt iets grover. Zie ook aant. 27.
71. *toelok*, *mototok*: twee in één kain of sarong; *sinoelok*: bij zich in (haar eigen) sarong gestopt. Bijv.: *adi' sinoelok i ina'nja*: de moeder heeft haar kind bij zich in haar eigen sarong gestopt. Overdrachtelijk duidt dit op zeer zorgvuldige bewaking of bescherming. *Mototok*: die gewoon is (het kind) bij zich in haar eigen sarong te wikkelen, moet dus vertaald worden met: oppasser(s).

72. *oe|a, mongoe|a*: verlangen in den zin van eischen, begeeren, maar raak vragen, er om blijven zeuren; *oe|aan*: verlangen naar . . . . ., behept met het verlangen of de begeerte naar . . . . . (§ 190).
73. *mongi-* wil vaak zeggen: volgen, zich begeven langs, door of over hetgeen door het grondwoord wordt genoemd; dit „volgen” kan zoowel letterlijk als overdrachtelijk bedoeld zijn (§ 101). Zoo beteekent *mongilbog*: volgens den wensch (*ibog*), wil.
74. *ompoe* (zonder hamzah): heer, gebieder, voorvader, grootvader, kleinkind; *ompoe doeata*: heer der goden. Bij plechtige aanroeping der hoogere machten, bijv. bij eed afleggen, zieken behandelen, heilwenschen uiten, wordt steeds *ompoe'* (met hamzah) als aanhef gebezigd; *mongompoe'*: de hoogere machten gaan aanroepen, en *ompoe'an* wil zeggen dat dit wordt gedaan over iemand. *Ompoe'! aka totoeoe boeta' i P. bo ginama'moe, jo i kow motorong matoi*: Bij de goden! indien het werkelijk grond van P. is en jij hebt het genomen, dan zul je gauw sterven.
75. *to|an, toemo|an* heb ik hooren gebruiken voor: invaren van een geest, maar meer gebruikelijk schijnt te zijn *toemo|ang* (anderen: *toemoang*); *to|ang* beteekent ook: vloeistof. Na *ompoe'* wordt meermalen *toemo|an* gehoord: *Ompoe'! toemo|an, toet in boeboek, |oeai ing ki Toebongkasi*: Bij de goden! beziel (mij) (?), dring binnen wierook, kom er uit T. (ziekmakende geest). Dit wordt gezegd bij een zieke voor wien wierook wordt gebrand.
76. *bobiagon*: wat nu eenmaal verzorgd moet of behoort te worden: huisdieren, tam vee. Een gereduplicateerd woord + *-on* is te vertalen met: wat in den regel wordt . . . . ., wat behoort te worden . . . . ., ook: gewoonlijk last van . . . . . (§ 225).
77. *toeboe'*: jong wokkablad, ook wel jonge bladeren in het algemeen; *to|oeboe'*, *moto|oeboe'*: vruchtbaar, welig, groeizaam, zoo iets (zoo fleurig) als een *toeboe'* (§ 180); *koto|oeboe'an*: tot *to|oeboe'* geraken, in dien toestand komen; *toemo|oeboe'*: zich voorspoedig ontwikkelen, opgroeien.
78. *ponondatoe*: geschenk of verplichte gave aan den vorst, waarmee men zich kwijt van zijn verplichtingen tegenover den vorst. Hier en in de volgende met *pono-* (*po-* + sterke vorm van *to-*) afgeleide woorden heeft de *to-* vorm de beteekenis van: geschenk voor den door het grondwoord genoemde (§ 126, 3e en § 151). Voor de instrumentale kracht van *po-* zie § 33.

79. *saroemakase* is een verbastering van het Maleische *terima-kasih*; voor het aan dit woord gehechte prefix *noki-* wordt van anderen *moki-* gehoord, wat m. i. hier beter past.
80. *imontoi*, *mogimontoi*: regelen, in orde brengen, ook: bemedicineeren (den geldenden regel inachtnemen opdat het weer in orde kome?).
81. *basarata* is een verbastering van het Mal. *beserta*.
82. *toli-* werd reeds besproken in aant. 32, hier duidt het aan: in betrekking staan tot den door het grondw. genoemde; *motolliompoe*: in betrekking staan tot een *ompoe*: grootvader, kleinkind, heer, dus: grootouder(s) en kleinkinderen, heer en onderhorigen ook wel: oud en jong.
83. *bogot*: bos, binden; *motombogot*: worden als iets wat bijeen is gebonden.
boto': bos, bundel (meer omwonden dan *bogot*); *motomboto'*: worden als iets wat heelemaal bij elkaar is gebonden, omwonden.
84. *mogintajowan*: voor elkaar, van aangezicht tot aangezicht; *intajow* is hier als grondw. te beschouwen.
85. *abof*, *mogabof*: weven.
86. „*boetoeng i ata*” is een term, waarmee in den regel wordt bedoeld op een soort borden, die oudtijds zooiets als gangbare munt schijnen te zijn geweest. Werd iemand voor een gering vergrijp beboet, dan had hij te betalen *boetoeng-i-ata toloe*, *koopat im pangkoinja*: drie borden (van een bepaald soort), een vierde ding is het begin van (dat stapeltje borden). En hoe druk ze werden gebruikt bij het betalen van den bruidschat, blijkt voldoende uit dit stuk. Hoe men er toe gekomen is dezen term, die letterlijk vertaald „vloek van een slaaf” beteekent, aldus te gebruiken, is mij niet bekend. Wel duidt hij op iets van geringe waarde, maar of dit nu wil zeggen: de boete die voor het vloeken van een slaaf of het vervloeken van een slaaf betaald moest worden, of wel op iets anders doelt, ben ik nog niet te weten kunnen komen.
87. *rimang* is in wezen gelijk aan de plechtigheid *monondeaga* (zie aant. 63), maar mag alleen worden gehouden voor de meisjes uit de allerhoogste standen. Slechts eens heb ik dit feest zien vieren, nl. in 1907.

88. *tali'*: bruidschat; *monali'*: bruidschatten; *mototali'an*: elkaar bruidschatten, wederkeerig bruidschat betalen.

89. *poenoe'*: eeretitel, heer, vorst; *poenoe' moſantoed*: groote heer, vorst, (in zangen bijv.). Daar *to-* vaak te kennen geeft: zoiets als wat het grondwoord beteekent, een soort surrogaat of namaak van het echte (§ 126), en *-on* dikwijls is weer te geven met: om te . . . ., is *tompoenoe'on* te vertalen met: die er is om voor surrogaat-vorst (waarnemend vorst) te dienen, wiens ambt wel wat gelijk op dat van den vorst. De *tompoenoe'on* was in vroegere jaren de bemiddelaar tusschen vorst en mindere hoofden, ook wel eens waarnemend radja. Een andere benaming voor dit zelfde ambt was *sadaha*, een Ternataansch woord: een paleisbeambte, het hoofd over het paleis van den vorst van Ternate. Voor *sadaha* zie Mededeelingen van den Nederlandsch Zendelingennootschap dl 11 (1867) blz. 234 v.v. In dit zelfde deel wordt op blz. 293 v.v. over het Inlandsch bestuur v. Bol. Mong. gesproken en worden de ondervolgende titels van hoofden genoemd:

„*Radja, Djogoegoe, President-radja, Kapitein-laoet, Panghoeloe, Manteri of Bobato, Sangadji, Kimelaha* (dit wel te lezen: kimalaha),

„*Kapitein-radja negeri, Kapitein-radja dimoeka radja, Hoekoem majoor,*

„*Majoor, Luitenant, Kapala oepas, Kapala kadata*”(o).

Wanneer het niet historisch vast stond, dat Bol. Mong. vroeger onder heerschappij had gestaan van het rijk Ternate, dan zouden de bovengenoemde titels — trots de Holl. schrijfwijze van vele — reeds voldoende duidelijk aantoonen, dat de inrichting van het bestuur en de meeste hoofdentitels afkomstig zijn van dit rijk, en Ternate dus een zeer grooten invloed moet hebben uitgeoefend in deze streken. Zoo is ook een oud woord voor Radja, nl. *kofano*, terug te vinden in het Ternataansch, waar het ook vorst, koning, beteekent. *Djogoegoe* (B. Mong. uitspraak: *Gogoegoe*) is het Tern. djoegoegoe, (hofbeambte, rijksbestierder), hetwelk een verkorting is van djooe ma gogoegoe (djóoe: heer; gogoegoe: oppasser, waker, „djongos”; ma: bezitaanduidend). De waardigheid President-radja ontstond volgens gen. Mededeeling eerst ten tijde van Radja Cornelis Manoppo (betovergrootvader v/d tegenwoordigen Radja Laurens Cornelis Manoppo). In 1866 waren er twee Pres.-radjas: zij stonden onder den Djogoegoe, doch boven een panghoeloe. „Kapitein-laoet” = den op Ternate gebruikelijken titel: Kapita-laoet, die — heel deftig — wel is te vertalen met: vlootvoogd. Tijdens het bezoek der Heeren Wilken en Schwarz in 1866 waren er drie Kapita-laoet: één in Bolaang, twee in Mongondow, waar zij dorpshoofden waren.

Panghoeloe (Bol. Mong. uitspraak: panggoe[oe]) beteekent hier distriktshoofd. In 1866 waren er vier P., nl. P. van Pasi, P. van Lolajan, P. van Kotaboenan en P. van Sangkoeb. M.i. is het woord panghoeloe geen zuiver Mong. woord, maar van waar het afkomstig is, weet ik niet.

Bobato is weer Tern., waar het regelaar beteekent (bato, sibato: regelen), hoofd, hofbeambte.

Sangadi is het Tern. sangadji: distriktshoofd, maar hier beteekent het dorpschouff. Daar Hr Schwarz nog sangadji schrijft, is de herkomst wel al heel duidelijf.

Kimalaha is ook Tern.: dorpschouff.

Kapita-radja was ook een titel voor dorpschouff, maar schijnt slechts voor adellijke personen bestemd te zijn geweest.

Kapita-radja di moeka radja wordt in gen. Meded. vertaald met: ceremoniemeester van den Radja, terwijl van de overige bovengen. titels wordt gezegd, dat zij slechts titels voor dorpschouffden waren. M.i. moeten ze oorspronkelijk ook nog wel iets anders beteekend hebben. Zoo doet bijv. Hoekoem majoor weer denken aan het Tern. Mahoekoem of Djooe hoekoem: Inl. rechter.

Van al de bovengen. titels bestaan officieel nog: Padoeka Radja, Panghoeloe, Major ing kadato (Majoor kadato): tweede distriktshouff, Sangadi, Porobis: tweede dorpschouff, Djoeroe-toelis. (De vertaling van de boven vermelde Tern. titels is ontleend aan de woordenlijst van het Ternatesch, van Zendeling J. Fortgens).

90. *pangkoi*: oorsprong, begin, boomstam; *momangkoi*: beginnen; *tompangkoian*: iets voorzien van wat als de grondslag of het begin kan worden beschouwd, bijwijze van begin wordt het voorzien van . . . . . (§ 129).
91. *gopot*: een verhoogd gedeelte van den vloer langs de zijwanden van het huis, waarop men zit, ligt en slaapt. Tegenwoordig zijn al veel ledikanten in gebruik, maar ook die staan op de *gopot*, d.w.z. in de ouderwetsche huizen, want de indeeling en bouw-orde der vele nieuwe huizen, die in de laatste jaren zijn verzezen, wijken zeer af van de vroegere.
92. *bonaang* (and. *bonawang*) is m.i. door het infix *-on-* afgeleid van *ba(w)ang* en duidt allereerst op ruimte en licht, waar het niet zoo bedompt en donker is als binnen in het eigenlijke huis. Het voorste deel van een huis, wat eigenlijk meer uitbouwsel is onder het dak en feitelijk één geheel uitmaakt met het kleine vierkante voorgalerijtje, wordt *bona(w)ang* genoemd, maar ook kan een op zij van het huis aangebracht open gedeelte zoo genoemd worden, indien tenminste de vloer ervan iets hooger ligt dan

- die van de *joelang*: binnenruimte; de bovenste tree of sluitstuk van de trap is dan o.z.t.z. al de *bonaang* (het begin ervan). Volgens anderen behoeft dit gedeelte volstrekt niet verhoogd te zijn om *bonaang* te heeten. Dit pleit er mede voor, dat bij *bonaang* vooral aan ruimte en licht wordt gedacht. *Mokobawang*: ruim van uitzicht, ook in overdrachtelijken zin.
93. *siow*: negen; *totosiow* of *tososiow*: ieder negental, ieder hoopje van negen, iedere negen . . . . ., ook: ieder negen, of: iederen keer negen. Hier *to-* + gereduplicateerd telwoord (§ 126, 5e. § 231).
94. *insiowā*: de negende (ervan); *i-* vormt rangtelw. (§ 229, I). Ook *ko-* doet dit (§ 116, 6e, § 229, II), maar dit prefix geeft tevens te kennen dat er een soort eenheid bestaat met de vooraf genoemde dingen, terwijl *i-* eigenlijk alleen maar rang en volgorde aanwijst.
95. *joelang*: de vloer van het midden-gedeelte van het huis.
96. *boeta'an* (*boeta'*: grond) is hier hulptelw. Voor het gebruik van *-an* bij sommige maatwoorden, zie § 158 en 190.
97. *bambanan* is hier ook hulptelw., het beteekent: een verzameling van eenige groepjes (sagopalmen). Ook hier heeft *-an* m.i. meervoudige kracht. Zie hiervoor § 39, 49, 66, het slot van 148, 177 en 190.
98. *bontoejoeng*: hoop; *momontoejoeng*: ophoopen.
99. *kotonggimok* is hier vertaald door schraapzucht, maar het kan ook worden weergegeven met: behept met de zucht zooveel mogelijk in de wacht te sleepen; *imok* heeft hier de beteekenis: verzamelen, bijeengaren (zie ook aant. 62) en de intensieve vorm + *to-* duidt hier op een: in hooge mate . . . . . (§ 157).
100. *batod*: eenig, eenling. Als een dier, dat in den regel meerdere jongen tegelijk werpt, maar één jong krijgt, dan is *batod* op zijn plaats; wordt het gebruikt van bijv. een koekalf, dan wil het zeggen: 't eenige kalf (de koe heeft er nooit meer gehad). Door voorvoeging van *to-* krijgt *batod* gewijzigde beteekenis, en zoo wil *monombatod* zeggen: pakjes maken van rijst door deze in stukken blad te wikkelen en vervolgens te koken in een bamboe. Ieder pakje blijft dus op zichzelf en wordt ook aldus opgediend. *Sinombatod*: op zulk een manier verpakte en gekookte rijst; *pinonombatodan*: de voorraad rijst waarvan de aldus toe bereide rijst is genomen.

101. *baroendak*, *momaroendak*: kleefrijst in bamboe koken. Hierbij wordt de bamboe van binnen met een blad bekleed en daarna wordt de rijst er in gedaan. Er worden dus geen afzonderlijke pakjes gemaakt. *Binaroendak*: in bamboe gekookte kleefrijst; *pinomaroendakan*: de voorraad rijst waarvan is afgenomen hetgeen nu al in de bamboe is gekookt.
102. *toja'*: visch; *ponoja'*: toespijs, zowel vleesch als visch; *tomponoja'*: wat bijwijze van toespijs wordt klaargemaakt of gegeven.
103. *tompoinoem* (*inoem*: drinken): wat als bij het eten passende drank dient; *tompoinoeman*: voeg als bijbehorenden drank aan het eten toe . . . . .
104. *tompomama'*: bijwijze van pruimbenoodigheden (*pomama'*). Voor *tompo-*, zie verder § 148.
105. Het prefix *mongo-* heeft meervoudige beteekenis: *mongopoeling*: alle (dingen waarvan sprake is) zijn of worden vol; *nongopoeling*: alle zijn vol geworden (gedaan). Het kan wel zijn dat een van de vele dingen nog niet precies vol is, maar met de meerderheid is dit wel het geval (§ 110).
106. *taka*, *motaka*: in orde maken, wat niet goed is weer herstellen; *mojotaka*: het met elkaar weer in orde maken, vrede met elkaar sluiten, vooral van echtgenooten en familieleden; *pojotakaan*: twistenden met elkaar verzoenen, ook: tijd of plaats waar dit gebeurt.
107. *a* heeft hier de beteekenis van: natuurlijk, zooals vanzelf spreekt (§ 252).
108. *elo mongelo*: het eene nauwelijks hebben en dan alweer om iets anders vragen; *mongongeloan*: elkaar steeds maar meer vragen, van weerszijden echt inhalig doen.
109. *nongongoe|aan*: wederkeerig maar raak hebben gevraagd. Voor *oe|a* zie aant. 72.
110. *talilolo'*: wrok, ontstemming, ergernis; *mototalilolo'an*: wederkeerig wrokken. Voor *tali-* zie § 161.
-

Op bovenstaand stuk werden door den Heer A. P. Mokoginta, Oud-Djogoegoe van Bolaang Mongondow, tegenwoordig verbonden aan het Bureau voor Volkslectuur te Batavia, eenige aanteekeningen gemaakt met de bedoeling die met mij te bespreken. Daar ik door omstandigheden verhinderd was langer dan ruim één dag te Batavia te blijven en er van een grondige bespreking dus moeilijk iets kon komen, was Hr M. zoo vriendelijk mij zijn gemaakte aanteekeningen ter hand te stellen. Wanneer een echte zoon des lands en daarbij van de ontwikkeling en capaciteiten als van den juist genoemde, iets opmerkt over zijn moedertaal, dan zal de vreemdeling daar niet alleen alle aandacht aan schenken, maar zich tevens verheugen, mede over het feit dat iemand belang stelt in zijn eigen taal. Ik heb dan ook met bijzondere belangstelling van deze aanteekeningen kennis genomen en stel me voor enkele daarvan hier te bespreken en andere nagenoeg geheel over te nemen. Het weglaten van sommige toelichtingen zal Hr M. mij wel niet euvel duiden, want wanneer het tot een bespreking had kunnen komen, zou het hem wel dadelijk zijn gebleken dat we het daarover geheel eens zijn.

Blz. 530, r. 14-15 staat: . . . . . *ing gina kom bonoe in dodob*
 . . . . Hr M. acht het beter te lezen: . . . *kom bonoe i*
gina (of: *dodob*) . . . . . M. i. hebben we hier slechts
 met plaatselijke en persoonlijke verschillen te doen.
 regel 18-19: . . *naonda i momama'-don pinomaja' mona-*
bakoe'-makow is vertaald met: zijn zij al bezig met
 . . . . . Hr M. vindt het juister te vertalen: „nadat
 zij . . . . . hebben” en zegt: „*makow* in dezen zin be-
 teekent afgeloopen, duidt op een afgeloopen handeling”.
 Zeer zeker is *makow* vaak aldus te vertalen, maar hier wil
 m. i. *makow* zeggen: het gaan-beginnen-met-de-handeling
 is afgeloopen, is nu een daarmee-bezig-zijn; ook het du-
 ratieve *mo-* zegt: bezig met . . . . . Voor verdere toelichting
 van *makow* zie § 251, 3e, § 41 en ook aant. 10.
 r. 16 v. o. en blz. 534, r. 13. . . . . (*m*)*nokokantangan* . . . .
 Hr M. teekent hierbij aan, dat men in den regel zich in
 zulke gevallen niet zoo kort en bondig uitdrukt, maar de

bedoelingen omschrijft. Dit beaam ik ten volle. Voor al in het tweede geval, waar tegen a. s. schoonouders wordt gesproken, is – zooals ook in aant. 17a werd opgemerkt – een hoffelijker uitdrukking op haar plaats. Maar . . . de verteller is niet iemand uit adellijke kringen, waar een officieele verloving en vooral trouwerij met veel ceremonieel gepaard gaat en waarbij uitgezochte sprekers in zulke keurige en verbloemde taal weten te spreken, dat de vele toehoorders er echt van genieten. Bij zulk een gelegenheid, dus in den kring van heer M., zou de boven geciteerde uitdrukking inderdaad zeer misplaatst zijn. Maar waar onze verteller van vele jaren geleden slechts een man uit het volk is, meenden wij zijn woorden te moeten behouden, ook al drukt hij zich wel eens wat kras uit voor meer beschaafde ooren.

- Blz. 534, r. 20. *Boefoi polibo'* wil Hr M. liever vertaald zien met: aangeboden echtgenoot. Hierin willen we hem gaarne volgen. r. 23 . . . . . *ki S. bo ki D. nokokantangan*: S. en D. zijn met elkaar verloofd. Hr M. merkt hierbij op, dat men dit in beschaafde kringen, vooral met het oog op het meisje nooit zegt, maar spreekt van: *ki S. nongantang ko i Dajag*: S. is verloofd met D. Zooals duidelijk zal zijn, wordt door dit laatste gezegde de wederkeerigheid uitgeschakeld.
- Blz. 536, r. 24. „*Kokantangan naa ojeon ing gina-bi' nongkong goerangēā*” wil Hr M. liever aldus lezen: *Kokantangan inta naa noojeon nongkong goerangēā*: deze verloving is voortgekomen uit (de wensch van) de ouders. Ook hier gaan we gaarne accoord met de veranderde lezing, maar hebben om boven aangeduide redenen, nl. dat wij de verteller aan het woord willen laten, den tekst toch niet gewijzigd.
- Blz. 538, r. 5. *Akoei naa koniat-don moboefoi*: ik heb al plan te trouwen, werd reeds door ons van een aanteekening voorzien (29). Hr M. merkt hierbij nog op: „Men zegt in den „regel – gepaster –: *Akoei naa koniat-don toemontani' kong „kobobiag*: ik heb al het plan tot zelfstandig (maken van mijn) bestaan”. *Tontani'*: zelf, in eigen persoon (§ 241); *toemontani'*: zich afzonderen, zich afscheiden van anderen. Ik zou den juist vermelden zin dan ook willen vertalen met: ik heb al plan op mezelf te gaan in het leven.
- Blz. 540, r. 5. De term *pogogoeman (poboboefoi)*: het aanzoek doen (het trouwen), of wel: de manier waarop het gewoonlijk gezegd wordt (de gebruikelijke wijze waarop wordt getrouwd)

(§ 213), wil Hr M. liever vervangen door *mopokobali' kon singog*. Deze woorden vertaalt hij met: „vasteren vorm geven aan het woord, bewaarheid maken het woord”. Ik veroorloof me hier nog aan toe te voegen: tot daden doen worden de woorden.

r. 5 v.o. . . . *moboefoi* . . . Over dit woord is reeds iets gezegd in aant. 43. Hr M. teekent nog aan dat *Akoeoi mokitonggadi' ko imonimoe*: ik verzoek U als kind te mogen worden beschouwd, hier beter op zijn plaats zou zijn.

Blz. 542, r. 11–12. *Eda' akoeoi naa i mokitaba'-don*: derhalve verzoek ik (U) een gezant te zenden. Hr M. acht het beter te vertalen: „Derhalve zal ik een gezant doen afvaardigen”. *Moki-*: verzoeken, vragen om wat het grondw. zegt, of: verzoeken te doen, opdragen of bevelen te laten doen wat het grondw. zegt (§ 67 v.v.). Daar hier de vader der bruid spreekt tot het dorpshef en de oudsten en dus een zeer beleefden toon aanslaat, ben ik zoo vrij aan mijne vertaling de voorkeur te geven.

r. 29. Het woord *toemoantai* werd besproken in aant. 50. Hr M. zegt als toelichting bij dit woord: „*Monofantai* kan „niet alleen „het woord” beteekenen, maar wel beleedigend, „schuin woord. Men spreekt ook van *sia minaja' nonofantai-makow ko i adi' i intau*: hij is gaan schuine woorden „gebruiken tegen het kind van een ander (mensch), of: „*sia minaja' noniba'-makow*: hij is gaan uitschelden . . . ; „hetgeen beteekent: hij heeft aanzoek gedaan om de hand „van iemands dochter”.

Blz. 549, r. 14 v.o. Hier wordt gezegd dat een meisje het eerste deel van den bruidschat in ontvangst neemt. Hr M. teekent daarbij aan: In geen geval mag het meisje een wees zijn”.

Blz. 552, r. 9. In aant. 61 werd *kinoejoengan-makow* toegelicht. Hr M. zegt: „*Kinoejoengan-makow* is (het dak) waaronder men „zijn hoofd bergt; nederige woning = hut. Wil men be- „scheiden over zijn woning (*pinogoetoenan* oftewel *bafoi*) „spreken, dan bezigt men: *kinoejoengan-makow*. In wezen „behoeft het echter geen hut te zijn. Integendeel, kan ook „een prachtig huis zijn”.

Blz. 559, r. 10 v.o. handelt over: Het brengen van de slaapmat. Hierbij teekent Hr M. aan: „Het zij opgemerkt dat „het brengen „van de slaapmat” met Singkoeton en zijn zusters in het „met gordijn omringde Iedikant een zeer oud gebruik is „onder de „*kohongian*”s (middelstanden) voornamelijk van

„het distrikt Pasi. Dit gebruik bestaat echter sedert ± 25 „jaar niet meer”.

Blz. 562, r. 7. ... *toemaingkoekoe*. Hierbij geeft Hr M. de volgende toelichting: „zitten met voetzolen op den vloer; *toemoeng-koed* = zitten met de knieën op den vloer, is (bij deze huwelijksplichtigheid): hurken met de linkerknie op den vloer en de rechtervoetzool op den vloer. Op de rechterknie komt „dan de rechterarm te rusten”.

Blz. 562, r. 18. ... *si a pokinikaan ko i Singkoeton bo ko i Dajag*: want (wij) wenschen te laten trouwen S. en D. Hr M. teekent hierbij aan: „Dergelijke woorden worden inderdaad „driemaal gezegd met dien verstande dat bij de laatste maal „de volgorde van de namen (van den bruidegom en de bruid) „anders wordt. Tot twee keeren toe moet het eerst genoemd „worden de naam van den bruidegom, maar bij den derden „keer moet het eerst genoemd worden de naam der bruid”.

Blz. 564, r. 5-6 *Halal nikaan i S. ing ki D.?*: Is het geoorloofd dat D. wordt gehuwd door S.? „Deze vraag” — aldus Hr M. — „wordt gesteld vóór het lezen van het huwelijksformulier, niet daarna”. Bij *popodati* (regel 6) teekent hij aan: „De Imam of Chatib of een andere geestelijke (de huwelijksluitser) „neemt S. mee, en brengt den rechterduim van S. in aan- „raking met het middenvoorhoofd (tusschen de wenkbrauwen) „van D.”.

r. 3 v.o. van *Ompoe' toemojan* zegt Hr M.: „ten rechte: *Ompoe toembolan*”, maar geeft verder tot mijn spijt geen nadere toelichting.

Blz. 586, r. 4. *tompoenoe'on*. Hierbij teekent Hr M. aan: „De *Sadaha- „Tompoenoe'on* was alleen voor de hoogvlakte van Mongon- „dow. Te Bolaëng was er ook een *Sadaha* (geen *Tompoe- „noe'on*) en Kotaboenan was indertijd een zelfstandig ressort. „In het Bolaëngsche werd het geschenk aan den vertegen- „woordiger v/d Radja, nl. den Djogoegoe of President-Radja „gegeven en in het Kotaboenansche aan den Panghoeloe of „diens wakil. Te Bolaëng trad de *Sadaha* nooit op als ver- „vanger v/d Radja”.

Dit laatste is heel goed te verklaren, daar de Radja vroeger te Bolaëng woonde en slechts zelden in het toen nog nagenoeg ontoegankelijke Mongondow kwam. Voor bovengen. woord, zie ook aant. 89.

r. 5. *janag*. „Hier wordt bedoeld” — aldus Hr M. — „het over- „gebleven water (na den regen), voordat men onder het dak

„van het huis komt. *Lanag* veroorzaakt inderdaad geultje „of goot, maar *lanag* is geen goot”.

Dat *lanag* letterlijk niet „goot” beteekent, geef ik dadelijk toe, maar ik meende het hier wel zóó te mogen vertalen, daar het in kort bestek weergeeft waar het in deze om gaat. *Lanag* is het van een dak of bergwand neerstortende regenwater, neervallende stroom, als werkw.: neerstroomen, neerstorten; *lanagan*: het zal neerstroomen op . . . . ., kome het neer op . . . . .; *lojanagan*: waar het regenwater gewoonlijk neerstort of langs wegvloeit (geen gewone rivierbedding). M. i. zou in de uitdrukking *lojanan ko lanag* voor dit laatste woord ook *lojanagan* kunnen worden gelezen, maar het is nu eenmaal een vaststaande term geworden. Door de „*lanag*” over te steken, komt men op den door het overhangende dak beschutten grond, betreedt dan dus het eigenlijke terrein v/h huis.

Bij *boetoeng i ata* teekent Hr. M. aan: „Ik geloof dat „*boetoeng i ata*” beteekent *tolioe i ata*: vervanging van *ata* „(slaaf of slavin), omdat in den grijzen ouden tijd de *ata*'s „werden beschouwd als goederen waarmee (voornamelijk) bruidschat betaald werd”.

Blz. 588, r. 10. *bonaang* (of: *bonawang*). Hiervan zegt Hr. M.: „Open „voorgalerij bijv. kan als *bonawang* beschouwd worden, „maar niet de galerij zelf (de „*gandaria*”). Het voorste gedeelte van het huis onder het dak, doch voor dat men in „de eigenlijke woning komt, is *bonawang*. Er komt voor dat „er een *gopot* (verhoogd gedeelte van den vloer) op de „*nawang* is. Maar niet altijd is een verhoogd gedeelte van „den vloer de *bonawang*”.

Blz. 588, r. 6 v.o. *tampelan mangindano*: zeerooverszwaard. Aant. van Hr. M.: „*Mangindano* (Mindanao) is in den volksmond „synoniem aan „zeeroover”. Men spreekt van: *sia i mangin-* „*dano* = hij is een mindanaoër (zeeroover, ruw, ongemanierd, rampokker enz.)”.

Blz. 592, r. 13. *pindan doemoelong*. Dit vertaalt Hr. M. met: willekeurig bord.

r. 11 v.o. *bakasang*. Hiervan zegt Hr. M.: „Opgelegde „gedroogde (grootte) visch; *bakasangan*: (grootte visschen) „openleggen, opensnijden en drogen (in de zon of boven „het vuur). Men spreekt ook van: *Bakasangankoe ikow*: „ik zal je opensnijden, openrijten. (Ruwe uitdrukking)”.

Slotopmerking van Hr M.:

„De wijze van „bruidschatteij” (*monali* of *mototali'an*) „zooals door den auteur zoo nauwkeurig en goed beschreven, „wordt nog maar in *hoofdzaak* in eere gehouden, zoowel „bij de hoogere als bij de lagere standen. Maar de details „worden niet meer gevolgd! Velen weten vooral niets meer „af van de adat „bruidschat voor de twee broeders (der bruid) „laat staan, dat die nog in de praktijk voorkomt. Ook de „adat „de ouders van den bruidegom verzoeken om ver- „goeding voor de bruidschatgoederen” zooals deze wordt „beschreven (Holl. tekst blz. 24 e.v.) behoort reeds lang tot „het verleden. De gevolgde wijze is (sedert ± 25 jaar) dat de „ouders van den bruidegom vóór de plechtigheid hulp van „familieleden (ook die van de bruid) en kennissen inroepen. „Dit heet *mokidoeloe* (lett.: zich laten helpen). Er wordt „dan kortweg medegedeeld (in welgekozen woorden) dat de „familieleden van „de andere partij” van plan zijn de *tali* „(bruidschat) te vragen. Deze bloote mededeeling beteekent „hulp vragen”.

Rijswijk, Februari 1931.
